

VOLTAIRE

SAFDİL

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: BERNA GÜKEN

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

VOLTAIRE
SAFDİL

ÖZGÜN ADI
L'INGÉNU

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN
BERNA GÜNEN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2016
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM, NİSAN 2020, İSTANBUL

ISBN 978-625-7070-34-8 (CİLTLİ)
ISBN 978-625-7070-33-1 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
Tel: (0212) 637 04 11 Faks: (0212) 637 37 03
Sertifika No: 45162

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

VOLTAIRE

SAFDİL

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
BERNA GÜKEN

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

I. Bölüm – Nôtre Dame de la Montagne Başrahibi ile matmazel hemşiresi bir Huron'la karşılaşılıyor	3
II. Bölüm – Safdil adındaki Huron ailesine kavuşuyor	11
III. Bölüm – Safdil adındaki Huron Hristiyan oluyor	15
IV. Bölüm – Safdil vaftiz ediliyor	19
V. Bölüm – Safdil âşık oluyor	23
VI. Bölüm – Safdil sevgilisine koşuyor ve tepesi atıyor	27
VII. Bölüm – Safdil İngilizleri geri püskürtüyor	31
VIII. Bölüm – Safdil saraya gidiyor, Yolda Huguenotlarla akşam yemeği yiyor	35
IX. Bölüm – Safdil'in Versailles'a gelişi ve saraya kabulü	39
X. Bölüm – Safdil bir Jansenistle birlikte Bastille'e hapsediliyor	43
XI. Bölüm – Safdil dehasını geliştiriyor	51
XII. Bölüm – Safdil'in tiyatro oyunları hakkındaki düşünceleri	55
XIII. Bölüm – Güzel Saint-Yves Versailles'a gidiyor	59
XIV. Bölüm – Safdil'in zihni gelişmeye devam ediyor	65
XV. Bölüm – Güzel Saint-Yves uygunsuz tekliflere direniyor	69
XVI. Bölüm – Güzel Saint-Yves bir Cizvit'e danışıyor	73
XVII. Bölüm – Güzel Saint-Yves faziletinden düşüyor	77
XVIII. Bölüm – Güzel Saint-Yves sevgilisini ve bir Jansenisti kurtarıyor	81
XIX. Bölüm – Safdil, güzel Saint-Yves ve akrabaları bir araya geliyor	85
XX. Bölüm – Güzel Saint-Yves'in ölümü ve sonuçları	93

SAFDİL

Peder Quesnel'in el yazmalarından alınmış gerçek bir hikâye

-
- 1 Pasquier Quesnel (1634-1719), Fransız ilahiyatçı. Fransa'da Jansenizmin önde gelen ismi Antoine Arnaud'nun 1694'teki ölümünden sonra Jansenistlerin lideri olarak görülmeye başlanan Quesnel 1703'te bu nedenle hapse atılmıştır. Birkaç ay sonra hapisten kaçan Quesnel hayatının geri kalanını Amsterdam'da geçirmiştir. Jansenizmin Katolik mezhebi içerisinde XVII. yüzyıl ortasında doğan ve bilhassa Fransa'da gelişen, ancak takdir-i ilahi noktasında Katolik Kilisesi'nden ayrılan dinî bir akımdır. Katolik hiyerarşisinde çoğu din adamı, özellikle de Cizvitler Jansenistlere düşmanlık beslemiş, takdir-i ilahi konusunda Kalvinizme yaklaştıkları için onları "gizli Protestanlar" olmakla suçlamışlardır. Voltaire'in bu eserini Peder Quesnel'e atfetmesi tesadüf değildir. Eserini Cizvit tarikatının 1764'te Fransa'da yasa dışı ilan edilmesinden üç sene sonra yayımlayan Voltaire'in Cizvitleri rahatça eleştirmek için anlatıcı olarak Jansenist bir rahip seçmesi doğaldır. Öte yandan katı ahlakçı bir Jansenistin kaleminden hafif davranışlı kadınlar, din adamları ve saf bir Huron Kızılderilisinin yer aldığı bir hikâye çıkması asla beklenmeyeceğinden, öykünün bir Jansenist tarafından aktarılması onu daha da gülünç hâle getirmektedir.

I. Bölüm

Nôtre Dame de la Montagne Başrahibi ile matmazel hemşiresi bir Huron'la karşılaşılıyor

Günlerden bir gün aslen İrlandalı, meslekten aziz Dunstan² İrlanda'dan Fransa kıyılarına doğru yol alan ufak bir dağa binip bu araçla Saint-Malo Körfezi'ne geldi. Aziz karaya çıktığında küçük dağını kutsadı ve dağ da ona en derin saygılarını sunduktan sonra geldiği yoldan İrlanda'ya geri döndü.

Dunstan bu topraklarda küçük bir manastır kurdu ve ona Montagne³ Manastırı adını verdi. Herkesin bildiği gibi manastır bugün hâlâ aynı adı taşımaktadır.

1689 yılının 15 Temmuzunda bir akşam Nôtre Dame de la Montagne başrahibi de Kerkabon kız kardeşi Matmazel de Kerkabon ile temiz hava almak üzere deniz kıyısında dolaşmaktaydı. Yaşı hayli ilerlemiş olan başrahip vaktiyle cemaatindeki kadınların pek sevdiği, şimdi ise sadece erkeklerin saydığı çok iyi bir din adamı idi. Onu bilhassa saygıya şayan kılan şey ülkede meslektaşlarıyla akşam yemeği yedikten sonra yatağına kadar taşınmasına gerek olmayan tek asilzade olmasıydı. İlahiyat konusunda yeteri kadar bilgi sa-

2 Aziz Dunstan (909-988), İngiliz piskopos, Canterbury Başpiskoposu.

3 Fransızca "dağ".

hibiydi ve Aziz Augustinus'tan⁴ sıkılınca Rabelais okuyarak hoş vakit geçirirdi. Nitekim herkes onun hakkında iyi şeyler söylerdi.

Ne denli istese de hiç evlenmemiş olan Matmazel de Kerkabon kırk beş yaşında bile hâlâ tazeliğini korumaktaydı. Matmazelin karakteri iyi ve duyarlıydı; zevke düşkündü ve sofuydu.

Başrahip denize bakarken kız kardeşine şöyle dedi: “Heyhat! Zavallı erkek kardeşimiz karısı sevgili yengemiz Madam de Kerkabon ile 1669'da Kanada'ya gitmek üzere *Kırlangıç* adlı gemiye işte tam da burada binmişti. Şayet öldürülmemiş olsaydı, onu yeniden görmeyi ümit edebilirdik.”

“Yengemizin söylendiği gibi İrokualar⁵ tarafından yendiğine inanıyor musunuz?” diye sordu Matmazel de Kerkabon, “Yenmemiş olsaydı ülkeye geri döneceğine hiç şüphe yok. Hayatım boyunca onun için yas tutacağım. Çok sevimli bir kadındı ve son derece zeki olan erkek kardeşimiz de hiç şüphesiz büyük servet sahibi olabilirdi.”

Tam her ikisi de bu hatıranın etkisiyle duygulanmışken geligitle birlikte küçük bir geminin Rance Körfezi'ne girmekte olduğunu gördüler. Bunlar ülkelere ait bazı gıda ürünlerini satmaya gelen İngilizlerdi. İngilizler sayın başrahibe de, kendisine bu denli aldırış edilmemesi karşısında dehşete düşen kız kardeşi matmazele de bakmadan karaya atladılar.

Buna karşılık tek bir sıçrayışla yoldaşlarının üstünden atlayıp matmazelle karşı karşıya gelen son derece biçimli bir delikanlı hiç de böyle davranmadı. Reverans yapma âdetine aşına olmadığından matmazeli başıyla selamladı. Delikanlının yüzü ve kıyafeti iki kardeşin ilgisini çekti. Başı açıktı,

4 Hippolu Augustinus (354-430), Romalı ilahiyatçı, filozof. Eserleri sadece Batı Kilisesi'nin değil, Batı felsefesinin gelişimini de derinden etkilemiştir.

5 Kuzey Amerika'nın doğusunda yaşayan bir Kızılderili topluluğu, Mohawk, Onondaga, Oneida, Cayuga, Seneca ve Tuscarora kabilelerinden oluşuyordu.

bacakları çıplaktı, ayaklarında küçük sandallar vardı, uzun saçları örülüydü, üzerindeki dar *pourpoint*⁶ vücudunun inceliğini ve zarafetini vurguluyordu, hem savaşıçı görünümlü hem yumuşak başlı bir hâli vardı. Bir elinde Barbados suyuyla⁷ dolu küçük bir şişe, diğer elinde içinde kadeh ve pek leziz peksimetler olan bir çeşit torba vardı. Son derece anlaşılır bir Fransızcayla konuşuyordu. Delikanlı Matmazel de Kerkabon ve erkek kardeşi beyefendiye Barbados suyundan ikram etti, kendisi de onlarla bu sudan içti, sonra onlara bir kez daha içirdi ve bütün bunları o kadar sade, o kadar doğal bir tavırla yaptı ki iki kardeş bundan âdeta büyüledi. Kardeşler delikanlıya kim olduğunu ve nereye gittiğini sorup kendisine yardım teklif ettiler. Genç adam onlara hiçbir şey bilmediği ve sadece merak ettiğinden Fransa kıyılarını görmek istediği için buralara geldiğini ve geri döneceğini söyledi.

Sayın başrahip delikanlının aksanından İngiliz olmadığını anlayıp memleketini sordu. “Ben Huron’um,”⁸ diye cevap verdi delikanlı.

Kendisine böyle kibarlık gösteren bir Huron’la tanıştığı için hem şaşırان hem büyülenen Matmazel de Kerkabon delikanlıyı akşam yemeğine davet etti. Genç adam hiç naz etmedi ve hep beraber Nôtre Dame de la Montagne Manastırı’na gittiler.

Kısa boylu, dolgun matmazel genç adamı küçük gözleriyle süzüp süzüp arada sırada başrahibe şöyle diyordu: “Şu iri yarı delikanlının teni zambaktan ve gülden yapılmış sanki! Bir Huron’a göre nasıl da güzel bir cildi var!” – “Haklısınız,” diyordu başrahip de. Matmazel yolcuya soru üzerine soru soruyor ve yolcu hep çok yerinde cevaplar veriyordu.

6 XII. ila XVII. yüzyıllar arasında giyilen uzun ve vücuda yapışan erkek giysisi.

7 Portakal ve limon kabuklarıyla tatlandırılmış bir çeşit likör.

8 XVII. yüzyılın sonlarında Ontario Gölü’nün kuzey kıyısında yaşayan bir Kızılderili kabilesi.

Kısa sürede manastıra bir Huron'un geldiği haberi dört bir yana yayıldı. Ülkenin asilleri manastırdaki akşam yemeğine katılmak için akın ettiler. Başrahip de Saint-Yves genç, son derece güzel ve çok iyi eğitilmiş Breton kız kardeşiyle geldi. Yargıç, vergi tahsildarları ve eşleri de yemeğe katıldı. Yabancı, Matmazel de Kerkabon ile Matmazel de Saint-Yves'in arasına oturtuldu. Herkes delikanlıya hayranlık dolu gözlerle bakıyor, herkes onunla konuşuyor, herkes aynı anda ona sorular soruyordu. Huron bütün bunlara hiç şaşırıyordu. Âdeta Milord Bolingbroke'un⁹ özdeyişini benimsemiş gibiydi: *nihil admirari*.¹⁰ Ancak en sonunda onca gürültüden usanarak onlara hayli yumuşak, fakat aynı zamanda hayli kararlı bir sesle şöyle dedi: "Beyler, benim ülkemde önce biri sonra diğeri konuşur. Sizi duymama engel olduğunuz müddetçe cevap vermemi nasıl bekleyebilirsiniz?" Mantık insanları daima bir an için kendilerine getirir. Masaya derin bir sessizlik çöktü. Nerede olursa olsun bulunduğu her yabancıyı tekeline alan ve yörenin en çok soru soranı olan sayın yargıç ağzını yarım ayak genişliğinde açarak genç adama şöyle bir soru yöneltti: "Beyefendi, adınız nedir?" – "Kendimi bildim bileli bana Safdil derler," diye cevapladı Huron, "İngiltere'de de adımları teyit ettiler, zira daima düşündüklerimi saf saf söyledim, ne istersem onu yaparım."

"Madem bir Huron olarak doğdunuz beyefendi, nasıl İngiltere'ye gidebildiniz?" – "İngiltere'ye götürüldüm. Bir dövüşte kendimi gayet güzel savunduktan sonra İngilizlere esir düştüm. Kendileri de mert ve bizler kadar dürüst oldukları için mertliği seven İngilizler beni aileme teslim etmeyi veya onlarla İngiltere'ye gitmemi teklif edince ikincisini seçtim. Zira yapı itibarıyla yeni diyarlar görmeyi seven biriyim."

9 Bolingbroke Vikontu Henry Saint John (1678-1751), İngiliz muhafazakâr politikacı, siyaset filozofu.

10 Veya *nil admirari*, Latince "hiçbir şeye şaşırma".

“Fakat beyefendi,” dedi yargıç o heybetli sesiyle, “annenizi babanızı nasıl terk edebildiniz?” – “Annemi de babamı da hiç tanımadım ki,” dedi yabancı. Konuklar çok duygulandı ve hep bir ağızdan *ne annesini ne de babasını* diye tekrar ettiler. “Biz ona ana babalık ederiz,” dedi evin sahibesi başrahip kardeşine, “bu Mösyö Huron ne kadar da ilginç biri!” Safdil ev sahibesine asil ve gururlu bir sevecenlikle teşekkür etti ve böylece ona hiçbir şeye ihtiyaç duymadığını hissettirmiş oldu.

“Mösyö Safdil, görüyorum ki,” dedi ağırbaşlı yargıç, “bir Huron’dan beklenmeyecek kadar iyi Fransızca konuşuyorsunuz.” – “Gençliğimde Huronya’da esir aldığımız ve kendisine büyük dostluk beslediğim bir Fransız bana kendi dilini öğretti,” dedi yabancı, “öğrenmek istediğim şeyleri çok çabuk öğrenirim. Plymouth’a geldiğimde sizin her nedense Huguenot¹¹ dediğiniz Fransız mültecilerden biriyle tanıştım. Onun sayesinde dilinizi biraz daha öğrendim ve kendimi bu dilde anlaşılır şekilde ifade etmeye başlar başlamaz da gelip ülkenizi görmek istedim. Zira çok fazla soru sormadıkları sürece Fransızları hayli seviyorum.”

Bu küçük uyarıya rağmen Başrahip de Saint-Yves ona bu üç dilden hangisini en çok sevdiğini sordu: Huroncayı mı, İngilizceyi mi, Fransızcağı mı? “Elbette Huroncayı,” diye cevap verdi Safdil. “Bu mümkün olabilir mi?” diye haykırdı Matmazel de Kerkabon, “Ben her zaman Fransızcanın Aşağı Bretoncadan sonra dünyanın en güzel dili olduğunu düşünmüşümdür.”

O andan itibaren herkes Safdil’i soru yağmuruna tutmaya başladı. Onlar Huronca tütün nasıl denir diye soruyor, o

11 XVI. ve XVII. yüzyıllarda Calvin öğretisini benimseyen Fransız Protestanlara verilen ad. İsmi kökeni tam olarak bilinmese de XVI. yüzyılda Cenevreliler için kullanılan Almanca *Eidgenossen* (yeminle bağlı dostlar) kelimesinden veya Fransız özel ismi Hugues’dan geldiği düşünülmektedir. Katolik Fransız devleti tarafından sürekli zulüm gören Huguenotlar XVII. yüzyılda Fransa’dan kaçarak Avrupa’da, Amerika’da ve Afrika’da yerleşimler kurmuşlardır.

taya diyordu; onlar yemek yemek nasıl denir diye soruyor, o *essenten* diyordu. Matmazel de Kerkabon sevişmenin nasıl dendiğini ısrarla öğrenmek isteyince, Huron ona *trovander*¹² diye cevap verdi ve hiç de mantıksız denemeyecek şekilde bu kelimelerin de en az Fransızca ve İngilizcedeki eş anlamlıları kadar anlamlı olduğunu savundu. *Trovander* kelimesini bütün konuklar çok beğendi.

Kütüphanesinde bir Récollet¹³ ve meşhur bir misyoner olan Peder Sagard Théodat'ın¹⁴ hediye ettiği Huronca dil bilgisi kitabı bulunan sayın başrahip sofradan kalkarak bu kitaba bir bakmaya gitti. Heyecan ve sevinç içinde sofraya dönen başrahip Safdil'in gerçek bir Huron olduğunu tasdik etti. Dillerin çeşitliliği üzerine bir süre sohbet edildi ve şayet Babil Kulesi meselesi olmasaydı bütün dünyanın Fransızca konuşacağı konusunda fikir birliğine varıldı.

O zamana kadar masadaki yabancı şahsiyete biraz şüpheyle yaklaşmış olan meraklı yargıç bir anda ona derin bir saygı beslemeye başladı ve onunla eskisine kıyasla daha büyük bir nezaketle konuştu. Fakat Safdil bunun farkına varmadı.

Matmazel de Saint-Yves Huronların ülkesinde insanların nasıl seviştiğini müthiş derecede merak etmekteydi. "Size benzeyen insanlara güzel davranışlarda bulunarak," diye cevap verdi Huron. Bütün konuklar bu cevabı şaşkınlıkla alkışladılar, Matmazel de Saint-Yves kızardı ve çok memnun oldu. Matmazel de Kerkabon da kızardı, fakat o kadar memnun olmadı. Bu kibar sözlerin kendisine hitaben söy-

12 Nitekim bütün bu kelimeler Huroncadır (Voltaire'in notu).

13 Fransa'da XVI. yüzyıl sonlarına doğru Fransıken tarikatının içerisinde ortaya çıkan bir kol. İsmi "tefekkür" anlamına gelen Fransızca *récollection* kelimesinden almıştır.

14 Gabriel Sagard (1614-1636), Fransız Récollet keşişi, Amerika kıtasında kurulan Nouvelle-France'a giden ilk Hristiyan misyonerlerden. Huronlar üzerine kaleme aldığı eserleriyle tanınır. Bunlardan biri *Dictionnaire de la langue huronne*'dur (*Huron Dili Sözlüğü*).

lenmemesine bozulmuştu. Ancak matmazel o kadar iyi bir insandı ki Huron'a beslediği sevgide hiçbir değişiklik olmadı. Matmazel de Kerkabon Safdil'e büyük bir sevecenlikle Huronya'da kaç tane sevgilisi olduğunu sordu. "Benim her zaman tek bir sevgilim oldu," dedi Safdil, "adı Matmazel Abacaba'ydı, sevgili sütannemin en iyi dostu. Sazlar gibi dimdik, kakımlar gibi bembeyaz, koyunlar gibi yumuşacıktı. Abacaba kartallardan daha gururlu, geyiklerden daha çevikti. Bir gün civarda, bizim evimizin aşağı yukarı elli fersah ötesinde bir tavşanı kovalıyordu. Yüz fersah daha ötede oturan görgüsüz bir Algonquin onun tavşanını yakalamış. Duyar duymaz koştum, Algonquin'i tepeleyip yere serdim, ellerini ayaklarını bağlayıp sevgilimin önüne getirdim. Abacaba'nın ailesi onu yemek istedi. Fakat ben bu tür ziyafetlerden pek hoşlanmadığım için serbest bıraktım ve onunla dost oldum. Abacaba bu tutumumdan o kadar etkilendi ki beni bütün âşıklarına tercih etti. Bir ayı onu yemeseydi, bugün hâlâ beni seviyor olurdu. O ayıyı cezalandırdım, postunu uzun süre giydim, fakat bu beni teselli etmedi."

Bu hikâyeyi dinleyen Matmazel de Saint-Yves, Safdil'in sadece tek bir sevgilisi olduğunu ve Abacaba'nın da artık yaşamadığını öğrenince gizli bir sevinç duydu; fakat bu sevincin nedenini o an için çözemedi. Herkes gözlerini Safdil'e dikmişti. Safdil dostlarının bir Algonquin'i yemesine mâni olduğu için uzun uzun övüldü.

Soru sorma hırsını bastıramayan amansız yargıç sonunda merakına hâkim olamayıp Mösyö Huron'a hangi dine mensup olduğunu sordu. Acaba Anglikan mezhebini mi, Galikan¹⁵ mezhebini mi, yoksa Huguenot mezhebini mi seçmişti? "Sizler nasıl kendi dininize mensupsanız, ben de kendi dinime mensubum," dedi Safdil. "Heyhat," diye

15 Galikanizm Fransa'da ilk kez XIII. yüzyılda ortaya çıkan, Fransız Katolik Kilisesi'nin ruhani olarak papaya bağlı, fakat dünyevi işlerde özerk olacak şekilde yeniden düzenlenmesini talep eden dinî ve siyasi bir akımdır.

haykırdı Matmazel de Kerkabon, “görüyorum ki melun İngilizler onu vaftiz etmeyi hiç düşünmemişler.” – “Tanrım nasıl olur,” diyordu Matmazel Saint-Yves de, “Huronların Katolik olmaması nasıl mümkün olabilir? Saygıdeğer Cizvit pederleri onların hepsini Hristiyan yapmamış mıydı?” Safdil ona ülkesinde kimsenin kimseyi din değiştirmeye zorlamadığını, gerçek bir Huron’un fikrini asla değiştirmedeğini, hatta kendi dilinde sadakatsizlik anlamına gelen bir kelime dahi olmadığını söyledi. Bu son sözler Matmazel de Saint-Yves’in müthiş hoşuna gitti.

“Hadi onu vaftiz edelim, hadi onu vaftiz edelim,” dedi Matmazel de Kerkabon sayın başrahibe, “bu şeref size düşüyor sevgili kardeşim. Onun vaftiz annesi olmak istiyorum. Sayın Başrahip de Saint-Yves de onu vaftiz kurnasına getirir. Bu çok parlak bir tören olacak, bütün Aşağı Bretonya’da bu tören konuşulacak ve bu bize büyük bir şeref kazandıracak.” Bütün konuklar ev sahibesini destekleyip hep bir ağızdan bağırmaya başladı: “Hadi onu vaftiz edelim.” Safdil İngiltere’de insanların kendi fikirleri doğrultusunda yaşamalarına izin verildiğini söyledi. Teklifin hiç hoşuna gitmediğini, Huronların kanununun da en az Aşağı Bretonların kanunları kadar değerli olduğunu anlattı ve sonunda ertesi günü döneceğini söyledi. Safdil’in getirdiği Barbados suyuyla dolu şişe bitti ve herkes yatmaya gitti.

Safdil odasına götürüldükten sonra Matmazel de Kerkabon ile arkadaşı Matmazel de Saint-Yves bir Huron’un nasıl uyuduğunu görmek için geniş kilidin deliğinden içeri bakmaktan kendilerini alamadılar ve onun yatak örtüsünü yere serip dünyanın en güzel şeklini alarak uyuduğunu gördüler.

II. Bölüm

Safdil adındaki Huron ailesine kavuşuyor

Safdil âdeti olduğu üzere güneşin doğuşuyla ve İngiltere ile Huronya’da *gündüz borazanı* denen horozun ötüşüyle birlikte uyandı. O güneş en tepeye gelene dek yataklarında miskin miskin yatan, ne uyuyabilen ne de uyanabilen, onca kıymetli saati yaşamla ölüm arasında gidip gelerek harcayan ve yine de hayatın kısalığından yakınan davetliler gibi değildi.

Safdil iki üç fersah yol katedip tüfeğiyle otuz av hayvanı öldürdükten sonra eve döndüğünde Nôtre Dame de la Montagne’in sayın başrahibi ile mütevazı kız kardeşini gece takkeleriyle küçük bahçelerinde gezerken buldu. Safdil onlara avladığı hayvanları sundu, her zaman boynunda taşıdığı küçük tılsımı gömleğinin içinden çıkardı ve kendisine göstermiş oldukları misafirperverliğe karşılık onlara hediye etmek istedi. “Bu benim sahip olduğum en kıymetli şey,” dedi Safdil onlara, “bu küçük süsü üstümde taşıdığım müddetçe hep mutlu olacağım söylenmişti. İşte ben de daima mutlu olun diye bunu size armağan ediyorum.”

Başrahip ve matmazel Safdil’in safiyetine sevgiyle gülümsediler. Safdil’in hediyesi son derece kirli bir kayışa tutturulmuş ve gayet kötü çizilmiş iki küçük portreden oluşuyordu.

Matmazel de Kerkabon ona Huronya’da ressam olup olmadığını sordu. “Hayır yok,” dedi Safdil, “bu nadide şeyi

banâ sütannem verdi. Kocası bunu vaktiyle bize saldıran Kanadalı Fransızlardan birinin üstünde bulmuş. Tek bildiğim bu.”

Portrelere dikkatle bakmakta olan başrahip bir anda bembeyaz kesildi, heyecandan elleri titremeye başladı. “Yüce Meryem!” diye haykırdı başrahip, “Eğer yanılmıyorsa bunlar yüzbaşı kardeşimle eşinin yüzleri.” Matmazel de portreleri benzer bir heyecanla inceledikten sonra aynı kanıya vardı. İki kardeş şaşkınlık ve kederle karışık bir sevince boğuldu, duygulandı, ağladı, kalpleri küt küt attı, çığlıklar kopardı, portreleri defalarca birbirinin elinden koparıp tekrar tekrar baktı. Bir yandan portreleri ve Huron’u âdeta gözleriyle yiyor, diğer yandan ona kâh sırayla kâh bir ağızdan bu minyatürlerin sütannesinin eline nerede, ne zaman ve nasıl geçtiğini soruyorlardı. Kıyaslıyor, yüzbaşının gidişinden bu yana geçen zamanı hesaplıyorlardı. Birden onun Huronların ülkesine kadar gittiğini haber aldıklarını ve o tarihten sonra bir daha ses çıkmadığını hatırladılar.

Safdil onlara annesini de babasını da tanımadığını söylemişti. Feraset sahibi bir adam olan başrahip Safdil’in hafif bir sakalı olduğunu fark etti, Huronların sakalı olmadığını çok iyi biliyordu. “Çenesinde kıllar var, demek ki o bir Avrupalının oğlu. Erkek kardeşimle yengem 1669’da Huronlara karşı yapılan seferden sonra bir daha görünmediler. O tarihte yeğenim henüz memede olsa gerekti. Huron sütanne onun hayatını kurtarmış ve ona annelik etmiş.” Nihayet yüzlerce soru ve yüzlerce cevabın ardından başrahiple kız kardeşi Huron’un öz yeğenleri olduğu sonucuna vardılar ve gözyaşları içinde ona sarıldılar. Bir Huron’un nasıl olup da Aşağı Bretonyalı bir başrahibin yeğeni olabileceğini anlayamayan Safdil ise gülüyordu.

Bütün davetliler aşağıya indi. Önde gelen bir fizyonomist olan Mösyö de Saint-Yves her iki portreyi Safdil’in yüzüyle karşılaştırdı ve gözlerini annesinden, alnıyla burnunu rah-

metli Yüzbaşı de Kerkabon'dan, yanaklarını ise her ikisinden aldığını son derece ustaca ortaya koydu.

Anneyi de babayı da daha önce hiç görmemiş olan Matmazel de Saint-Yves de Safdil'in onlara tıpatıp benzediğini teyit etti. Herkes Tanrı'ya ve fâni dünyanın gidişatına şükretti. Sonunda herkes Safdil'in soyuna o kadar emin, o kadar kani oldu ki bizzat Safdil bile bundan iyi amca mı olur diyerek sayın başrahibin yeğeni olduğunu kabul etti.

Diğerleri Nôtre Dame de la Montagne Kilisesi'nde Tanrı'ya şükretmeye giderken, Huron umursamaz bir tavırla evde içip eğlenmeye devam etti.

Onu buraya getirmiş olan ve yelken açmaya hazırlanan İngilizler eve gelerek Safdil'e gitme vaktinin geldiğini söylediler. "Görünüşe bakılırsa," dedi Safdil onlara, "sizler amcalarınızı, halalarınızı bulamamışsınız. Ben burada kalıyorum. Siz Plymouth'a dönün. Bütün öteberimi size veriyorum. Artık dünyada hiçbir şeye ihtiyacım yok, zira ben bir başrahibin yeğeniyim." Safdil'in Aşağı Bretonya'da akrabaları olup olmamasıyla pek de ilgilenmeyen İngilizler yelken açtılar.

Amca, hala ve konuklar *Te Deum*'u¹ söyledikten, yargıç Safdil'i bir kez daha sorulara boğduktan, her türlü hayret, sevinç ve sevgi sözcüğü tüketildikten sonra, Nôtre Dame de la Montagne başrahibiyle Başrahip de Saint-Yves Safdil'i en kısa sürede vaftiz ettirmeye karar verdiler. Fakat yirmi iki yaşında yetişkin bir Huron her şeyden habersiz bir bebek gibi vaftiz edilemezdi. Onu eğitmek şarttı ve bu güç bir iş gibi görünüyordu; zira Başrahip de Saint-Yves Fransa'da doğmamış bir insanın sağduyulu olamayacağını varsayıyordu.

Başrahip de Kerkabon oradakilere yeğeni Safdil'in Aşağı Bretonya'da doğacak kadar talihli olmasa da sırf bundan ötürü daha az akıllı olmadığını, bunun verdiği cevaplardan da anlaşılabilirdiğini ve doğanın hiç şüphesiz onu anne tara-

1 En bilinen Katolik ilahilerinden biri.

findan da baba tarafından da büyük ölçüde kayırmış olduğunu söyledi.

Safdil'e daha önce hiç kitap okuyup okumadığı soruldu. Rabelais'nin İngilizce çevirisini okuduğunu, Shakespeare'den birkaç parçayı da ezbere bildiğini, bunları onu Amerika'dan Plymouth'a getiren kaptandan aldığını ve çok sevdiğini söyledi. Yargıç hemen ona bu kitaplar hakkında sorular sormaya başladı. "İtiraf etmeliyim ki," dedi Safdil, "bir şeyler çıkarır gibi oldum, ama hepsini anlamadım."

Başrahip de Saint-Yves bu sözlere karşılık kendisinin de her zaman öyle okuduğunu ve insanların çoğunun da başka şekilde kitap okumadıklarını söyledi. "Kutsal Kitabı okudunuz elbette," dedi Huron'a. "Hiç okumadım sayın başrahip. Kaptanımın kitapları arasında bu yoktu, adını da hiç duymadım." – "İşte bu lanet İngilizler hep böyledir," diye haykırdı Matmazel de Kerkabon, "bir Shakespeare oyununa, *plum puding*² veya bir şişe roma *Pentatök*'ten³ daha çok değer verirler. Nitekim Amerika'da da hiç kimseyi Hristiyan yapmadılar. Tanrı'nın onları lanetlediğine hiç şüphe yok. Jamaika'yı da Virginia'yı da çok kısa sürede onların elinden alacağız."

Her neyse, Safdil'i tepeden tırnağa giydirmek üzere Saint-Malo'nun en becerikli terzisi çağrıldı. Davetliler dağıldı, Yargıç soru sormaya başka yerlere gitti. Matmazel de Saint-Yves giderken Safdil'e bakmak için pek çok defa arkasını döndü. Safdil de ona hayatında kimseye yapmadığı kadar abartılı reveranslar yaptı.

Yargıç izin isteyip oradan ayrılmadan önce Matmazel de Saint-Yves'e okuldan yeni mezun olan dangalak oğlunu takdim etti. Fakat matmazel Huron'un göstermekte olduğu nezaketle o kadar meşguldü ki dönüp bakmadı bile.

2 İngilizce "erik pudingi", İngilizlerin geleneksel Noel pudingi.

3 *Eski Ahit*'in Yahudilerce *Tora* (veya *Tevrat*) olarak adlandırılan ilk beş kitabına verilen Yunanca kökenli isim.

III. Bölüm

Safdil adındaki Huron Hristiyan oluyor

Artık iyice yaşlandığını ve Tanrı'nın kendisine teselli olarak bir yeğen gönderdiğini gören sayın başrahip, bu yeğeni vaftiz etmeyi ve onu kiliseye rahip olarak sokmayı başardığı takdirde arpalığını ona devretmeyi aklına koydu.

Safdil olağanüstü bir hafızaya sahipti. Aşağı Bretonların güçlü yapısı Kanada'nın iklimiyle pekişerek Safdil'in kafasını öyle sağlam bir hâle getirmişti ki vursalar acımıyor, içine ne kazılar silinmiyordu. Nitekim hiçbir şeyi unutmamıştı. Çocukluğunda kafası bizimkilere doldurulan türden gereksiz saçmalıklarla doldurulmadığından algısı çok daha canlı ve açıktı. Öğretilen her şey aklına pırıl pırıl giriyordu. Başrahip sonunda Safdil'e Yeni Ahit'i okutmaya karar verdi. Safdil kitabı büyük bir zevkle yiyip yuttu. Fakat kitapta anlatılan maceraların hangi zamanda, hangi ülkede yaşandığını bilmediğinden, olay yerinin Aşağı Bretonya olduğunu düşündü ve de Caiaphas¹ ve Pilatus² hergelelerini eline geçirdiği takdirde onların kulağını, burnunu kesmeye ant içti.

Safdil'in bu güzel tavrından büyülenen amcası onu kısa zamanda eğitti, azmini göklere çıkardı. Ancak ona bu az-

-
- 1 Joseph ben Caiaphas, Yahudileri Hz. İsa aleyhine kışkırtan Kudüs başhahamı.
 - 2 Pontius Pilatus, Hz. İsa'nın yargılanmasına başkanlık eden ve çarmıha gerilmesini emreden Romalı vali.

minin gereksiz olduğunu da söyledi, zira bu insanlar aşağı yukarı bin altı yüz doksan yıl önce ölüp gitmişlerdi. Kısa sürede neredeyse kitabın tamamını ezberleyen Safdil, zaman zaman başrahipi çok zor durumlara düşüren birtakım sorular sormaya başladı. Öyle ki Başrahip de Kerkabon sık sık Başrahip de Saint-Yves'e danışmak zorunda kalıyordu. Sonunda ne cevap vereceğini bilemeyen Başrahip de Saint-Yves, Huron'un Hristiyanlığa geçişini tamamlamak üzere Aşağı Bretonyalı bir Cizvit getirtti.

Nihayet mucize gerçekleşti ve Safdil Hristiyan olacağına dair söz verdi, işe sünnet olarak başlaması gerektiğinden hiç şüphesi yoktu. "Zira," diyordu Safdil, "bana okutulan kitapta sünnet edilmemiş tek bir kişi bile görmedim. Demek ki benim de sünnet derimi feda etmem gerek ve ne kadar çabuk hallolursa o kadar iyi." Böyle diyen Safdil daha fazla düşünmedi, köyün cerrahını çağırttı, bu işi halletmek suretiyle Matmazel de Kerkabon'u ve bütün davetlileri sonsuz bir sevince gark edeceğine inanarak ondan bu ameliyatı yapmasını istedi. Daha önce hiç böyle bir ameliyat yapmamış olan cerrah çırağı aileye haber verdi. Aile feryat figan etmeye başladı. İyi yürekli Matmazel de Kerkabon kararlı ve iş bitirici biri gibi görünen yeğeninin ameliyatı son derece acemi bir şekilde kendi kendine gerçekleştirebileceğini ve bunun son derece acı sonuçlar doğurabileceğini düşünüp korkuyla titredi. Ne de olsa hanımlar bu tür acı sonuçlardan daima sadece iyi yürekli oldukları için endişe ederler.

Başrahip, Huron'un düşüncelerini düzeltti; onu sünnetin modasının çoktan geçtiğine, vaftizin çok daha acısız ve çok daha hayırlı olacağına ve ilahi kanunun dünyevi kanundan daha esnek olduğuna dair uyardı. Son derece sağduyulu ve doğrucu olan Safdil buna karşı çıktı, fakat sonunda hatasını kabul etti –ki bu Avrupa'da tartışan insanlar arasında eşine oldukça nadir rastlanan bir durumdur– ve nihayet istenildiği zaman vaftiz edilmeye söz verdi.

Önce günah çıkartması gerekiyordu; fakat bu çok zor oldu. Zira Safdil amcasının vermiş olduğu kitabı daima cebinde taşıyordu ve bu kitapta günah çıkartmış tek bir havari dahi yoktu. Dolayısıyla Safdil de bu noktada ayak diriyordu. Sonunda başrahip Aziz Yakup'un mektubunda sapkınlara onca azap veren şu sözlerini okutarak Safdil'in çenesini kapattı: *Günahlarınızı birbirinize itiraf edin.*³ Huron sustu ve gidip bir Récollet'ye günah çıkarttı. Anlatacaklarını bitiren Safdil, Récollet'yi günah çıkartma hücrelerinden çekip aldı ve adamı güçlü kollarıyla kavrayarak önünde diz çöktürdü. "Hadi bakalım dostum, *birbirinize günah çıkartın* deniyor. Ben sana günahlarımı anlattım. Sen de seninkileri anlatmadan bir yere gidemezsin." Bunları söyleyen Safdil dizini hasmının göğsüne dayadı. Récollet bütün kilisede yankılanan çığlıklar atmaya başladı. Gürültüyü duyanlar koşup geldiler ve Aziz Yakup adına keşişi yumruklamakta olan kateşizm⁴ öğrencisini gördüler. Ancak Aşağı Bretonyalı bir yarı Huron yarı İngiliz'i vaftiz etmenin sevinci o kadar ağır bastı ki bu tuhafıklar hasıraltı edildi. Hatta vaftiz her şeyin yerini tuttuğuna göre günah çıkartmanın gerekli olmadığını düşünen pek çok ilahiyatçı çıktı.

Saint-Malo piskoposundan gün alındı. Tahmin edileceği üzere bir Huron'u vaftiz edecek olmaktan büyük gurur duyan piskopos peşinde rahipleriyle tam takım çıkageldi. Matmazel de Saint-Yves Tanrı'ya şükrederek en güzel elbisesini giydi ve törende pırıl pırıl parlamak için Saint-Malo'dan berber getirtti. Meraklı yargıç bütün köyü peşine taktı. Kilise muhteşem bir şekilde süslendi. Fakat sıra Huron'u alıp da vaftiz kurnasına götürmeye geldiğinde kimse onu bulamadı.

Amca ile hala her yerde onu aradı. Önce âdeti olduğu üzere ava gittiğini düşündüler. Törene çağrılan herkes ormanı ve civar köyleri aradı. Huron'dan hiçbir ize rastlanamadı.

3 Yeni Ahit, Yakup, 5:16.

4 Vaftiz olup Hristiyanlığa girmeden önce alınan din eğitimi.

Safdil'in İngiltere'ye dönmüş olmasından endişe etmeye başladılar. Onun bu ülkeyi ne kadar çok sevdiğini söylediğini duyanlar olmuştu. Sayın başrahip ve kız kardeşi orada kimsenin vaftiz edilmediğinden emindiler ve yeğenlerinin ruhu için korkudan tir tir titriyorlardı. Piskoposun kafası karışmıştı ve gitmeye hazırdı; Başrahip de Kerkabon ile Başrahip de Saint-Yves ümitsizliğe kapılmışlardı; yargıç oradan geçen herkesi her zamanki ciddiyetiyle sorgulamakla meşguldü. Matmazel de Kerkabon ağlıyor, Matmazel de Saint-Yves ağlamıyor, fakat kutsal törenlerden aldığı hazzı gösterircesine derin derin iç geçiriyordu. İki kadın küçük Rance Nehri'nin kıyısı boyunca uzanan söğüt ağaçlarının ve sazların arasında üzgün üzgün dolaşırken birden nehrin ortasında iki elini göğsünün üzerinde çaprazlamış, teni hayli beyaz, iri yarı bir adam gördüler. Kadınlar canhıraş bir çığlık atıp arkalarını döndüler. Fakat kısa bir süre sonra merak diğer bütün duyguları bastırdığından sazların arasından sessizce süzöldüler ve kimsenin onları görmediğinden iyice emin olduktan sonra neler olup bittiğini izlemek istediler.

IV. Bölüm

Safdil vaftiz ediliyor

Hemen koşup gelen Başrahip de Kerkabon ile Başrahip de Saint-Yves Safdil'e orada ne işi olduğunu sordular. "E, ne işim olabilir beyler! Vaftiz edilmeyi bekliyorum. Bir saattir burada boğazıma kadar suyun içinde duruyorum. Beni bu şekilde bekletmeniz hiç hoş değil."

"Sevgili yeğenim," dedi başrahip sevgi dolu bir sesle, "biz Aşağı Bretonya'da insanları bu şekilde vaftiz etmeyiz. Şimdi giyinin ve bizimle gelin." Bu konuşmayı duyan Matmazel de Saint-Yves yanındaki arkadaşına alçak sesle şöyle dedi: "Sizce giysilerini çabuk giyebilir mi?"

Bu sırada Huron başrahıbe şöyle diyordu: "Bu kez beni geçen defaki gibi kandıramayacaksınız. Konuyu iyice inceledim ve başka bir vaftiz yöntemi olmadığından kesinlikle eminim. Kraliçe Kandaki'nin hadımı bir dereye vaftiz edilmişti.¹ Bana verdiğiniz kitapta başka bir vaftiz şekli gösterin de görelim! Ya bu nehirde vaftiz olurum ya da hiç olmam."

1 Etiyopya kraliçesi zamanında yaşayan ve Havarî Filipus tarafından vaftiz edilen hadım, bkz. *Yeni Ahit*, Elçilerin İşleri, 8:26-40. *Safdil*'in ilk baskısında "Kraliçe Kandaki" yerine "Kandaki Kraliçesi" yazılmış, bu hatayı düzelten Voltaire dizgi hatalarıyla ilgili bölüme şöyle bir not düşmüştür: "Nasıl Firavun Mısır krallarının unvanı ise, Kandaki de Etiyopya'nın en güzel kraliçelerinin ismidir. Peder Quesnel'in bunu bilmemesi mümkün olabilir mi?"

Ona âdetlerin artık değişmiş olduğunu boşuna anlattılar. Safdil inatçıydı, zira bir Breton ve bir Huron'du. Lafı döndürüp dolaştırıp sürekli Kraliçe Kandaki'nin hadımına getiriyordu. Her ne kadar sazların arasından Safdil'i gözetlemiş olan halası matmazel ile Matmazel de Saint-Yves ona kendisini böyle bir adamla kıyaslamasının büyük haksızlık olduğunu söyleme hakkına sahip olsalar da hiçbir şey demediler; zira onlar son derece kibar hanımefendilerdi. Piskopos bizzat gelip Safdil'le konuştu ki bu büyük bir olaydı. Fakat o dahi başarılı olamadı. Safdil onunla da tartışmaya başladı.

“Amcamın verdiği kitapta bana nehirde vaftiz edilmemiş tek bir insan gösterin,” diyordu Safdil, “ben de ne diyorsanız yapayım.”

Ümitsizliğe kapılan hala yeğeninin ilk kez reverans yaparken Matmazel de Saint-Yves'in önünde diğer herkese göre çok daha aşağılara eğildiğini, hatta sayın piskoposu bile bu güzel hanıma gösterdiği samimi hürmetle selamlamadığını hatırladı ve bu zor durumda ondan yardım istemeye karar verdi. Huron'u Bretonlarla aynı şekilde vaftiz edilmeye ikna etmesi için Matmazel de Saint-Yves'den bütün nüfuzunu kullanmasını rica etti. Zira Matmazel de Kerkabon akan suda vaftiz edilmekte ısrar ettiği takdirde yeğeninin asla Hristiyan olamayacağını düşünüyordu.

Matmazel de Saint-Yves bu kadar önemli bir görev verilmesinden duyduğu gizli hazla al al oldu. Son derece mütevazı bir tavırla Safdil'e yaklaşan ve elini son derece asil bir edayla sıkan matmazel, “Benim için de yapmaz mısınız?” dedi. Matmazel bu sözleri söylerken bakışlarını yere çevirip insanın kalbini eritecek bir zarafetle kaldırdı. “Ah, siz ne dersiniz o matmazel! Siz ne emrederseniz yaparım. Su vaftizi, ateş vaftizi, kan vaftizi, sizin için yapmayacağım şey yok.” Böylece Matmazel de Saint-Yves başrahibin gayretlerinin, yargıcın ısrarlı sorularının, hatta sayın piskoposun akıl yürütmelerinin bile başaramadığını iki kelimeyle başlar-

ma şerefine nail oldu. Şimdi zaferinin keyfini sürüyor, fakat henüz bunun varabileceği yerleri tahmin edemiyordu.

Vaftiz mümkün olan en edepli, en görkemli ve en süslü şekilde gerçekleştirildi. Amca ile hala Safdil'i vaftiz kurnasına eğme şerefini sayın Başrahip de Saint-Yves ile kız kardeşine bahsetti. Matmazel de Saint-Yves vaftiz annesi olduğu için sevinçten ıslıl ıslıl parlıyordu. Bu mühim unvanın kendisini neye mahkûm ettiğinden bihaber olan matmazel, bu şerefi neden olacağı uğursuz sonuçları bilmeksizin kabul etmişti.

Bütün törenler illa görkemli bir akşam yemeğiyle sona erdiğinden, vaftiz töreninden sonra da derhâl sofraya oturuldu. Aşağı Bretonyalı şakacılar insanın şarabını vaftiz etmemesi gerektiğini söylüyor; sayın başrahip, Süleyman'a göre şarabın insan kalbini şenlendirdiğini² belirtiyor; sayın piskopos ise atamız Yahuda'ya sıpasını üzüm bağına bağlamasının, giysilerini üzüm kanına batırmasının emredildiğini³ ekleyip Tanrı'nın üzüm bağlarından mahrum bıraktığı Aşağı Bretonya'da aynı şeyin yapılmasının mümkün olmasına yanıyordu. Herkes Safdil'in vaftiz edilmesi hakkında iyi bir şeyler, vaftiz annesine de nazik sözler söyleme peşindeydi. Hep soru soran yargıç, Huron'a verdiği sözlere sadık kalıp kalmayacağını sordu. "O sözleri Matmazel de Saint-Yves'in kollarında verdiğime göre tutmamam mümkün olabilir mi?" diye cevap verdi Huron da.

Huron gittikçe kızışıyordu, zira vaftiz annesinin sağlığına çok fazla kadeh kaldırmıştı. "Şayet beni vaftiz eden sizin eliniz olsaydı," dedi Huron, "enseme dökülen soğuk su beni cayır cayır yakardı." Bu alegorinin Kanada'da harcıâlem olduğunu bilmeyen yargıç sözleri fazla şairane buldu. Fakat vaftiz anne bu sözlerden çok mutlu oldu.

Safdil'e vaftiz adı olarak Hercule verildi. Saint-Malo piskoposu adını şimdiye kadar hiç duymadığı bu azizin kim

2 *Eski Ahit*, Mezmurlar, 104:15.

3 *Eski Ahit*, Yaratılış, 49:11.

olduğunu sorup duruyordu. Son derece bilgili bir insan olan Cizvit ona Hercule'ün on iki mucize gerçekleştirmiş bir aziz olduğunu söyledi. Hatta ilk on ikisine bedel bir on üçüncü mucize daha vardı; fakat bir Cizvit'in bundan bahsetmesi uygun olmazdı. Bu mucize Hercule'ün elli genç kızı bir gecede elli kadın yapmasıydı.⁴ Sofrada bulunan bir şakacı bu mucizeyi büyük bir hararetle anlatmaya başladı. Bütün hanımlar bakışlarını yere çevirdi ve Safdil'in görünüşüne bakarak ismini taşıdığı bu azize layık olduğunu düşündüler.

4 Yunan mitolojisine göre Herakles (Roma mitolojisinde Hercules) bir çılgınlık nöbeti sırasında karısını ve çocuklarını öldürür. İşlediği suçtan arınması için on iki görevi yerine getirmesi gerekir. Thebai'de dehşet salan bir aslanı öldürmek üzere Kral Thespius'un sarayına yerleşir. Elli kızı olan Kral Thespius Herakles'ten erkek torunları olsun ister ve her gece bir kızını yatağına yollar. Her defasında ilk geceki kızla birlikte olduğunu sanan Herakles'in bu şekilde elli oğlu olur.

V. Bölüm

Safdil âşık oluyor

Vaftiz töreninden ve töreni takip eden şölenden sonra Matmazel de Saint-Yves'in sayın piskoposun kendisini Mösyö Safdil Hercule'ü ilgilendiren yeni bir törene dâhil etmesini tutkuyla beklemeye başladığını itiraf etmek gerekir. Bununla birlikte kendisi iyi yetiştirilmiş ve son derece mütevazı bir hanım olduğundan bu güzel duygularını kendisine bile itiraf edemiyor, bakışlarını, sözlerini, hareketlerini ve düşüncelerini hep son derece tatlı bir edep kisvesi altına saklıyordu. Matmazel de Saint-Yves sevgi dolu, capcanlı ve uslu biriydi.

Sayın piskopos gider gitmez, Safdil ile Matmazel de Saint-Yves aslında birbirlerini aradıklarını akıllarının ucundan dahi geçirmeksizin rastlaştılar. Birbirlerine ne söylediklerini hiç düşünmeden konuştular. Safdil hemen matmazele onu bütün kalbiyle sevdiğini ve bir zamanlar ülkesinde âşık olduğu güzel Abacaba'nın onun tırnağı dahi olamayacağını söyledi. Matmazel ise ona her zamanki alçak gönüllülüğüyle bu konuyu en kısa zamanda amcası sayın başrahip ve halası matmazelle konuşması gerektiğini, kendisinin de sevgili ağabeyi Başrahip de Saint-Yves'le konuşacağını ve herkesin rızasını alacaklarını umduğunu söyledi.

Safdil matmazele kimsenin rızasına ihtiyacı olmadığını, ne yapacaklarını başkalarına sormanın ona son derece gülünç göründüğünü, iki taraf anlaştıktan sonra bu birlikteliği

hayata geçirmek için üçüncü kişilere gerek olmadığını söyledi. “Yemek yemek, avlanmak veya uyumak istediğimde kimseye danışmıyorum,” dedi Safdil, “mesele aşk olduğunda, kişinin sevdiği insanın rızasını alması gerektiğini ben de biliyorum. Fakat amcama da halama da âşık olmadığımı göre bu konuda danışmam gereken kişiler onlar değil. Hatta bana sorarsanız, siz de sayın Başrahip de Saint-Yves’i dert etmeyin derim.”

Güzel Breton kızının Huron’unu terbiyeye davet etmek için zekâsının bütün inceliklerini kullandığı tahmin edilebilir. Hatta bir ara öfkeye dahi kapıldı, fakat kısa sürede yumuşadı. Nihayet gün batarken sayın başrahip kız kardeşini manastırlarına geri götürmek üzere çıkagelmese bu konuşmanın sonu ne olurdu bilinmez. Safdil de törenden ve uzun akşam yemeğinden yorgun düşen amcasıyla halasının yatıp uyumalarına izin verdi. Safdil gecenin bir kısmını sevgili için Huron dilinde şiirler yazmakla geçirdi. Zira dünya üzerinde aşkın âşıkları birer şaire dönüştürmediği hiçbir ülke yoktur.

Ertesi gün Safdil’in amcası kahvaltıdan sonra Matmazel de Kerkabon’un önünde kız kardeşini de çok duygulandıran şu sözleri söyledi: “Sevgili yeğenim, Tanrı’ya çok şükür bir Hristiyan ve bir Aşağı Breton olma şerefine nail oldunuz. Fakat bu kadarı yetmez. Artık yaşlandım. Kardeşim pek bir kazanç getirmeyen küçük bir toprak parçasından başka bir şey bırakmadı. Güzel bir manastırım var. Siz yeter ki papaz çömezi olmayı kabul edin, manastırımı size devrederim. Son yıllarımın tesellisi olduktan sonra rahat rahat geçinip gidersiniz.”

Safdil şöyle cevap verdi: “Amca, bu çok hoş, ama siz elinizden geldiğince uzun yaşayın. Papaz çömezi nedir, devretmek nedir ben bilmem. Fakat Matmazel de Saint-Yves yanımda olduktan sonra bana göre hava hoş.” – “Aman Tanrım! Sevgili yeğenim, siz neler söylüyorsunuz? Demek

o güzel hanımı delice seviyorsunuz?” – “Evet, amca.” – “Heyhat, sevgili yeğenim, onunla evlenmeniz mümkün değil.” – “Gayet mümkün amcacığım. Zira yanımdan ayrılırken sadece elimi sıkmakla kalmadı, aynı zamanda benimle evleneceğine de söz verdi. Ben de pek tabii ki kendisiyle evleneceğim.” – “Bu mümkün değil diyorum size. O sizin vaftiz anneniz. Bir vaftiz annenin vaftiz oğlunun elini sıkması korkunç bir günah! Kişinin vaftiz annesiyle evlenmesi caiz değildir. Hem tanrısal hem dünyevi kurallar buna karşıdır.” – “Hay şeytan! Amcacığım, siz benimle alay mı ediyorsunuz? Eğer vaftiz anne genç ve güzelse kişinin onunla evlenmesi niçin yasak olsun ki? Bana verdiğiniz kitapta insanların vaftiz edilmesine yardımcı olan genç hanımlarla evlenmenin kötü bir şey olduğuna dair hiçbir şey okumadım. Görüyorum ki burada her gün kitabınızda yer almayan bir sürü iş yapılıyor, fakat kitapta söylenen hiçbir şey yapılmıyor. İtiraf etmeliyim ki bu durum beni hem şaşırtıyor hem de öfkeliendiriyor. Bakın sizi uyarıyorum, şayet beni vaftiz bahanesiyle güzel Saint-Yves’den mahrum ederseniz onu kaçırsın, vaftizimi de bozarsın.”

Başrahip şaşırp kaldı, kız kardeşi ağlamaya başladı. “Sevgili kardeşim,” dedi Matmazel de Kerkabon, “yeğenimiz kendini lanetlememeli. Kutsal babamız papa hazretleri ona icazet verebilir ve o da sevdiğiyle Hristiyanca mutlu olabilir.” Safdil halasını kucakladı ve “Genç erkeklerin ve kızların aşklarına destek olan bu sevimli adam kim peki?” diye sordu, “Onunla derhâl konuşmak istiyorum.”

Safdil’e papanın kim olduğunu açıkladılar, Safdil bütünü şaşırp kaldı. “Kitabınızda bütün bunlar hakkında tek bir kelime dahi yok sevgili amca. Ben çok seyahat ettim, denizleri tanırım. Şu an okyanus kıyısındayız ve benim Matmazel de Saint-Yves’i bırakıp buradan dört yüz fersah uzakta, Akdeniz’e yakın bir yerde yaşayan ve dilini hiç bilmediğim bir adama giderek ondan matmazeli sevmek için

Voltaire

izin almam gerekiyor, öyle mi? Bu anlaşılması mümkün olmayan bir saçmalık! Hemen şimdi buradan bir fersah ötede oturan sayın Başrahip de Saint-Yves'e gidiyorum ve size yemin ediyorum, sevgilimle bugün evleneceğim."

Safdil bunları söylerken içeriye yargıç girdi ve âdeti olduğu üzere ona nereye gittiğini sordu. "Evlenmeye," dedi Safdil koşarak çıkarken ve on beş dakika içerisinde hâlâ uyumakta olan güzeller güzeli Aşağı Breton sevgilisinin evine vardı. "Ah kardeşim!" dedi Matmazel de Kerkabon, "Yeğenimizi asla papaz çömezi yapamayacaksınız."

Yargıç bu olaydan hiç hoşlanmadı; zira güzel Saint-Yves'le kendi oğlunun evlenmesini istiyordu ve bu oğlan babasından da ahmak, ondan da çekilmez biriydi.

VI. Bölüm

Safdil sevgilisine koşuyor ve tepesi atıyor

Safdil eve gelir gelmez yaşlı hizmetçiye sevgilisinin odasının yerini sordu ve pek iyi kapatılmamış olan kapıyı hızla itip yatağa atladı. Sıçrayarak kendine gelen Matmazel de Saint-Yves bağırmaya başladı: “Nasıl olur, siz mi geldiniz? Ah evet, sizsiniz! Durun, ne yapıyorsunuz?” Safdil de cevap verdi: “Sizle evleniyorum.” Nitekim Matmazel eğitimli birinin bütün edebiyatla karşı koymasa Safdil hemen orada onunla evlenirdi de.

Safdil laftan anlamıyor, Matmazelin bu tavrını son derece küstahça buluyordu. “İlk sevgilim Matmazel Abacaba hiç böyle yapmazdı. Siz dürüst değilsiniz. Bana evlilik sözü verdiniz, şimdi de evlenmek istemiyorsunuz. Bu en temel şeref kurallarını çiğnemek demektir. Size verdiğiniz sözleri tutmayı öğreteceğim ve tekrar erdeme döndüreceğim.”

Safdil vaftiz edildiği sırada ismini aldığı azizi Hercule’e layık erkekçe ve cüretkâr bir erdeme sahipti ve bu erdeminin bütün sonuçlarıyla hayata geçirmeye de hazırdı. Fakat ondan daha temkinli bir erdeme sahip genç hanımın keskin çığlıklarını duyan bilge başrahip de Saint-Yves, yaşlı ve sadık kâhya kadın ve cemaatten bir rahiple koşarak geldi. Onları gören saldırganın hevesi kaçtı. “Aman Tanrım!” dedi başrahip, “Sevgili komşum, siz ne yapıyorsunuz böyle?” – “Göre-

vimi,” dedi genç adam, “verdiğim sözü yerine getiriyorum. Benim sözüm kutsaldır.”

Matmazel de Saint-Yves üstünü başını düzeltirken utançtan kıpkırmızı oldu. Safdil’i başka bir odaya götürdüler. Başrahip ona yaptığıının nasıl alçakça bir şey olduğunu anlattı. Safdil ise çok iyi bildiği doğa kanununun tanıdığı imtiyazlar üzerinden kendini savundu. Başrahip beşerî kanunların daima daha üstün tutulması gerektiğini ve insanlar arasında yapılmış anlaşmalar olmasa doğa kanununun doğal eşkıyalıktan başka bir şey olmayacağını kanıtlamaya çalıştı. “Noterlerin, rahiplerin, şahitlerin, sözleşmelerin, icazetlerin olması şart,” dedi Safdil’e. Safdil ise ona vahşilere özgü şu düşünceyle cevap verdi: “Aranızda bu kadar çok tedbire ihtiyaç duyduğunuza göre sizler pek namussuz insanlar olmalısınız.”

Başrahip Safdil’in bu itirazına cevap vermekte güçlük çekti. “Kabul ediyorum,” dedi başrahip, “aramızda çok fazla sadakatsiz ve düzenbaz insan var. Şayet büyük bir şehir kurup bir araya gelselerdi, Huronların içinden de bu kadar sadakatsiz ve düzenbaz insan çıkardı. Fakat bilge, dürüst ve aydın insanlar da var ve kanunları yapanlar da işte bu insanlar. Kişi ne kadar iyi ise, bu kanunlara da o kadar riayet etmelidir. Böylece erdemin kendi kendine getirdiği bu sınırlara saygı duymak zorunda olan kötü insanlara örnek olmalıyız.”

Bu cevap Safdil’i çok etkiledi. Safdil’in adil bir ruha sahip olduğunu daha önce söylemiştik. Onu övgü dolu sözlerle yumuşatıp gelecek için ümit verdiler. Bunlar her iki yarımkürede de insanların birbirlerini avlamak için başvurdukları iki ana tuzaktır. Hatta üstünü başını düzelten Matmazel de Saint-Yves’i bile Safdil’in yanına getirdiler. Her şey olabilecek en görgülü şekilde olup bitti. Fakat bu edepli ortama rağmen Hercule Safdil’in kıvılcımlar saçan gözleri sevgilisinin bakışlarını yere çevirmesine, odada bulunanların korkudan titremesine neden oldu.

Safdil büyük bir güçlkle ailesinin yanına gönderildi. Bu iş için yine güzel Saint-Yves'in nüfuzuna başvurmak gerekti. Matmazel Safdil'in üzerinde sahip olduğu gücü hissettikçe onu daha da çok seviyordu, Safdil'i gönderdi ve bundan çok mutsuz oldu. Sonunda Safdil oradan ayrıldığında, Matmazel de Saint-Yves'in sadece çok yaşlı ağabeyi değil, aynı zamanda velisi de olan başrahip kız kardeşini bu korkunç âşığın pençesinden kurtarmaya karar verdi ve yargıca danışmaya gitti. Oğlunu hâlâ başrahibin kız kardeşiyle evlendirmek isteyen yargıç ona zavallı kızı bir manastıra kapatmasını salık verdi. Bu korkunç bir darbe oldu. Hiçbir özel duygusu olmayan bir kız bile manastıra kapatıldığında çığlığı basar. Fakat âşık bir kız, hele sevecen olduğu kadar uslu da olan bir kız için bu ölüm demektir.

Başrahip de Kerkabon'un evine dönen Safdil bütün safiyetiyle olan biteni anlattı. Burada da aynı azarları işitti, söylenenler mantığını etkilese de duygularını hiçbir şekilde etkilemedi. Ertesi gün Safdil güzel sevgilisinin evine gidip doğa kanunu ile toplumsal kanunları onunla görüşmek istediğinde, sayın yargıç hakaret dolu bir sevinçle genç hanımın bir manastıra kapatıldığını haber verdi. "Peki o hâlde," dedi Safdil, "ben de manastıra gider onunla orada görüşürüm." – "Bu mümkün değil," dedi yargıç ve ona uzun uzun manastırın ne demek olduğunu, bu kelimenin Latince cemaat anlamına gelen *conventus*'tan geldiğini anlattı. Fakat Huron bu cemaate niçin kabul edilemeyeceğini bir türlü anlayamıyordu. Safdil söz konusu cemaatin genç kızların tutulduğu bir tür hapisane olduğunu öğrenir öğrenmez –bu Huronlarda da, İngilizlerde de duyulmamış bir şeydi– azizi Hercule'ün zalimlikte Başrahip de Saint-Yves'den aşağı kalmayan Oechalia kralı Eurytus'un güzellikte başrahibin kız kardeşinden aşağı kalmayan kızı Iole'yi kendisine eş olarak vermeyi reddettiği zaman kapıldığı aynı öfkeye kapıldı. Gidip manastırı ateşe vermek, sevgilisini kaçırmak veya

Voltaire

onunla birlikte yanmak istiyordu. Dehşete düşen Matmazel de Kerkabon yeğenini bir gün papaz çömezi olarak görme hayallerinden büsbütün vazgeçti. Matmazel bir yandan ağlıyor, bir yandan da vaftiz edildiğinden beri yeğeninin içine şeytan girdiğini söylüyordu.

VII. Bölüm

Safdil İngilizleri geri püskürtüyor

Kapkaranlık ve derin bir kedere boğulan Safdil omzunda çiftesi, belinde palası deniz kenarında dolaşüyor, ara sıra kuşlara ateş ediyor ve sık sık da kendini vurmaya düşünüyor. Fakat Matmazel de Saint-Yves yüzünden hayatı hâlâ seviyordu. Safdil kâh amcasını, halasını, bütün Aşağı Bretonya'yı ve vaftiz edilişini lanetliyor, kâh sevgilisiyle tanışmasına vesile olan bütün bu insanlara ve olaylara şükreliyordu. Gidip manastırı yakmaya karar veriyor, fakat sevgilimi de yanlışlıkla yakarım korkusuyla yarı yolda duruveriyordu. Manş Denizi bile doğu ve batı rüzgârlarının etkisiyle Safdil'in bunca zıt duyguyla dalgalanan kalbi kadar dalgalanamazdı.

Safdil geniş adımlarla yürürken birden trampet sesleri duydu ve uzakta yarısı kıyıya doğru koşan, diğer yarısı kaçan bir kalabalık olduğunu gördü.

Dört bir yandan çılgınlık yükseliyordu. Merak ve cesaret Safdil'i anında gürültülerin geldiği yere yönlendirdi ve Safdil birkaç sıçrayışla oraya vardı. Başrahibin evinde onunla yemek yemiş olan kumandan onu derhâl tanıdı ve koşarak kucakladı. "Ah ama bu Safdil! O bizim için savaşıyor." Korkudan ölüp ölüp dirilen askerler bunu duyunca rahatladı ve onlar da "Safdil geldi! Safdil geldi!" diye bağırmaya başladılar.

"Beyler," dedi Safdil, "mesele nedir? Niçin bu kadar telaşlandınız? Yoksa sizin de mi sevgililerinizi manastıra ka-

pattılar?” İşte o zaman karmakarışık haykırışlar yükseldi: “İngilizlerin karaya çıktığını görmüyor musunuz?” – “Ne olmuş,” diye cevap verdi Huron, “İngilizler mert insanlardır. Onlar asla beni papaz çömezi yapmaya çalışmadılar, sevgili-mi de elimden almadılar.”

Kumandan Safdil’e İngilizlerin Nôtre Dame de la Montagne Manastırı’nı yağmalamaya, amcasının şaraplarını içmeye ve belki de Matmazel de Saint-Yves’i kaçırmaya geldiklerini, kendisini Bretonya’ya getiren küçük geminin aslında sırf bu kıyıları tanımak için yollandığını, İngilizlerin Fransa kralına açıkça savaş ilan etmeden düşmanca eylemlerde bulunduğunu ve bölgenin tamamen savunmasız olduğunu anlattı. “Ah, eğer durum buysa, İngilizler doğa kanunlarını ihlal ediyor demektir. Siz her şeyi bana bırakın. Ben uzun süre onlarla yaşadım, dillerini bilirim. Onlarla konuşacağım. Bu kadar kötü niyetler beslediklerini sanmıyorum.”

Bu konuşma esnasında İngiliz filosu yaklaşmaktaydı. Huron da onlara doğru koştu, küçük bir gemiye atladı, yanlarına vardı, amiral gemisine çıktı ve onlara gerçekten de bu ülkeyi dürüst bir şekilde savaş ilan etmeden mi yakıp yıkmaya geldiklerini sordu. Amiral ile mürettebatı kahkahalarla güldü, ona *punch* içirdi ve geldiği yere yolladı.

Öfkelenen Safdil artık yurttaşları ve sayın başrahip için eski dostlarına karşı savaşmaktan başka bir şey düşünemez olmuştu. Civardaki asiller dört bir yandan koşup geldiler. Safdil de onlara katıldı. Elllerinde birkaç top arabası vardı. Safdil bunları doldurdu, hedefe yönlendirdi ve arka arkaya ateşledi. İngilizler karaya çıkınca Safdil hemen onlara doğru koştu, üçünü kendi elleriyle öldürdü, hatta kendisiyle alay eden amirali de yaraladı. Yiğitliği bütün askerleri kamçıladi. İngilizler gemilerine döndü ve bütün kıyı zafer çığlıklarıyla yankılandı. “Yaşasın Kral! Yaşasın Safdil!” Herkes Safdil’i kucaklıyor, çarpışma sırasında aldığı birkaç hafif yaradan akan kanı silmek için birbiriyle yarışüyordu. “Ah!” diyordu

Safdil, “Keşke Matmazel de Saint-Yves de burada olsaydı. Yaralarımı sarardı.”

Muharebe sırasında mahzeninde saklanmış olan yargıç da diğerleri gibi Safdil’i tebrik etmeye geldi. Fakat Hercule Safdil’in etrafını saran bir düzine kadar iyi niyetli genç şunları söylediğini duyunca şaşırıp kaldı: “Dostlarım, Nôtre Dame de la Montagne Manastırı’nı kurtarmak bir şey değil. Asıl genç bir kızı kurtarmamız lazım.” Kanları kaynamakta olan gençler sadece bu sözlerle bile galeyana geldi. Daha o anda büyük bir kalabalık Safdil’in peşinden manastıra doğru koşmaya başlamıştı bile. Şayet yargıç derhâl kumandana haber vermeseydi ve bu şen kalabalığa yetişilmeseydi bir felaket yaşanabilirdi. Safdil amcasının ve halasının evine götürüldü. Amcası ve halası onu sevgi dolu gözyaşlarına boğdular.

“Görüyorum ki siz papaz çömezi de başrahip de olmayacaksınız,” dedi amcası ona, “siz yüzbaşı kardeşimden de yiğit, fakat muhtemelen onun kadar fakir bir subay olacaksınız.” Matmazel de Kerkabon da bir yandan yeğenine sarılıp ağlıyor, bir yandan da şöyle diyordu: “Tıpkı kardeşim gibi onu da öldürecekler. Oysa papaz çömezi olsa ne kadar iyi olurdu.”

Safdil muharebe sırasında muhtemelen amiralin düşürdüğü, içi İngiliz Gineleryle dolu büyük bir kese bulmuştu. Bu kese sayesinde bütün Aşağı Bretonya’yı satın alabileceğinden, özellikle de Matmazel de Saint-Yves’i asil bir hanımefendi yapabileceğinden emindi. Herkes Safdil’i verdiği hizmetlerin karşılığını alması için Versailles’a gitmeye teşvik ediyordu. Kumandanla önde gelen subaylar onu şehadetnameye gark ettiler. Amca ve hala da yeğenlerinin yapacağı seyahati onayladı. Safdil’in hiçbir zorluk çıkmadan krala takdim edilmesi gerekirdi. Sadece bu bile ona bölgede inanılmaz bir nüfuz kazandıracaktı. Bu iki iyi yürekli insan tasarruflarının hatırı sayılır bir kısmını İngilizlerden kalan

Voltaire

para kesesine eklediler. Safdil kendi kendine, “Kralı gördüğüm zaman ondan beni Matmazel de Saint-Yves’le evlendirmesini isteyeceğim. Bu isteğimi reddetmeyeceğine eminim,” diyordu. Böylece Safdil bütün ülkenin alkışları arasında, kucaklanmaktan fenalık gelmiş, halasının gözyaşlarıyla yıkanmış, amcasının hayır dualarıyla kutsanmış olarak kendini güzel Saint-Yves’e ısmarlayıp yola koyuldu.

VIII. Bölüm

Safdil saraya gidiyor, Yolda Huguenotlarla akşam yemeği yiyor

O sırada başka vasıta olmadığı için Safdil posta arabasıyla Saumur'e¹ doğru yola çıktı. Saumur'e vardığında şehrin hemen hemen ıssızlaştığını, pek çok ailenin buradan taşındığını görüp hayret etti. Safdil'e Saumur nüfusunun vaktiyle on beş binden fazla olduğu, bugün ise altı binin altına düştüğü söylendi. Safdil kaldığı handa akşam yemeğinde bu konuyu açmaktan geri durmadı. Sofrada pek çok Protestan vardı. İçlerinden bazıları acı acı yakınıyor, bazıları öfkeden tir tir titriyor, bazıları ise ağlaya ağlaya *nos dulcia linquimus arva, nos patriam fugimus*² diyorlardı. Latince bilmeyen Safdil'e bu sözlerin “güzel köylerimizi terk ediyor, vatanımızdan kaçıyoruz” anlamına geldiği söylendi.

“Peki ama vatanınızdan niçin kaçıyorsunuz ki beyler?” – “Çünkü bizden papayı tanımamızı istiyorlar.” – “Niçin onu tanımıyorsunuz siz de? Evlenmek istediğiniz vaftiz anneleriniz mi yok? Zira bana bunun için gereken izni papanın verdiği söylendi.” – “Ah Mösyö, papa kralların topraklarının

1 Fransa'nın batısında bir şehir. Reform sonrasında Huguenotların kalelerinden biri hâline gelmiştir. Protestanlara ibadet özgürlüğü tanıyan Nantes Fermanı'nın 1685'te feshedilmesiyle birlikte insanlar bu şehirden toplu hâlde göç etmiştir.

2 Vergilius, *Eclogae*, I:3-4.

asıl sahibi benim diyor!” – “Peki ama siz hangi dindensiniz beyler?” – “Mösyö, biz ekseriyetle kumaşçı ve imalatçıyız.” – “Şayet papanız kumaşlarınızın ve mamullerinizin sahibi-yim deseydi, o zaman onu tanımamakta çok haklı olurdu-nuz. Fakat sizin söylediğiniz sadece kralları ilgilendirir. Siz niye karışyorsunuz ki?” Bunun üzerine siyahlar giymiş ufak tefek bir adam söz aldı ve cemaatin şikâyetlerini son derece bilgece açıkladı. Adam Nantes Fermanı’nın feshedilişini³ öyle hırsla, kaçmak zorunda kalan elli bin aile ile Dragon-lar tarafından mezhep değiştirmek zorunda bırakılan⁴ elli bin ailenin kaderini öyle acıklı bir şekilde anlattı ki Safdil de gözyaşı dökmeye başladı. “Peki ama niçin,” diyordu Safdil, “niçin şanı Huronlara kadar uzanan böyle yüce bir kral⁵ onu sevebilecek bunca kalpten, ona hizmet edebilecek bunca koldan kendini mahrum bırakıyor?”

“Diğer yüce krallar gibi onu da kandırdılar da ondan,” diye cevap verdi siyahlara bürünmüş adam, “onu tek bir sö-züyle bütün insanların kendisi gibi düşüneceğine, tıpkı mü-zisyeni Lully’nin⁶ operalarında bir anda dekor değiştirmesi gibi bizim de dinimizi değiştireceğimize inandırdılar. Oysa kral son derece faydalı olabilecek beş altı yüz bin uyruğunu kaybetmekle kalmadı, onları kendisine düşman da etti. Şu

3 1598’te Fransa kralı IV. Henri tarafından yayımlanan Nantes Fermanı’yla ağırlıklı olarak Katolik olan Fransa’da Protestanlara ibadet özgürlüğü ta-nınmıştır. Bu ferman bugün ilk evrensel insan hakları metinlerinden biri sa-yılmaktadır. Nantes Fermanı 1685’te XIV. Louis tarafından Fontainebleau Fermanı’yla feshedilmiş ve Protestanlık yasa dışı ilan edilmiştir.

4 1681-1685 tarihleri arasında Fransa’daki Protestan aileleri ülkeyi terk et-meye veya Katolik olmaya zorlamak amacıyla devlet eliyle sistematik bir terör politikası yürütülmüştür. Buna göre XIV. Louis’in *Dragon* (Fran-sızca “ejderha”) alaylarına mensup askerler “sapkın” ailelerin evlerine yerleşmiş ve onları mezhep değiştirmeye zorlamıştır. Bu süreç tarihte *Les Dragonnades* adıyla bilinir.

5 XIV. Louis.

6 Jean-Baptiste Lully (1632-1687), İtalyan asıllı Fransız saray müzisyeni, Fransız barok müziğinin ustası.

an İngiltere'nin efendisi olan Kral William⁷ başka şartlarda kendi hükümdarları için savaşacak bu Fransızlardan çok sayıda alay kurdu.

“Üstelik XIV. Louis'nin kendi halkının bir kısmını feda ettiği şimdiki papanın⁸ onun can düşmanı olması yaşanan bu felaketi daha da hayret verici bir hâle getiriyor. İkisinin arasında dokuz yıldır şiddetli bir çatışma yaşanıyor. Hatta bu çatışma o kadar ileri gitti ki Fransa kendisini yüzyıllardır yabancılara⁹ boyun eğmeye zorlayan boyunduruktan kurtulmayı, özellikle de artık onlara para vermemeyi bile düşündü ki bu sonuncusu dünyevi meselelerin en temel dürtüsüdür. Yani bu büyük kralın gücünün büyüklüğü kadar menfaatleri konusunda da aldatıldığı ve kalbinin yüceliğine hâle getirildiği açıktır.”

Gittikçe daha da duygulanan Safdil, Huronlar için böylesine kıymetli bir hükümdarı bu şekilde aldatan Fransızların kimler olduğunu sordu. “Cizvitler,” diye cevap verdi adam, “bilhassa majestelerinin günah çıkartan rahibi Peder de La Chaise.¹⁰ Tanrı'nın bir gün onları cezalandıracağını ve bizleri kovdukları gibi onların da bir gün kovulacağını ümit etmek gerek. Bizim başımıza gelen felaketlerden daha büyüğü var mıdır? Monsenyör de Louvois¹¹ üstümüze dört bir koldan Cizvitler, Dragonlar salıyor.”

“Pekâlâ beyler,” dedi Safdil daha fazla kendini tutamayarak, “verdiğim hizmetlerin ödülünü almak üzere Versailles'a gidiyorum. O Monsenyör de Louvois'yla da konuşacağım. Bana çalışma odasından savaşlar çıkaranın o olduğu söylendi. Kralı da göreceğim. Ona gerçeği anlataca-

7 1689-1702 tarihleri arasında hüküm süren İngiltere kralı III. William.

8 Papa XI. Innocentius.

9 Papalara.

10 François de La Chaise (1624-1709), XIV. Louis'nin günah çıkartan rahibi ve özel danışmanı. Gönül maceralarıyla nam salmıştır.

11 Louvois markisi François-Michel Le Tellier (1639/41-1691), savaş bakanı, XIV. Louis'nin en nüfuzlu bakanlarından biri.

Voltaire

ğım; gerçeği idrak edince teslim olmamak mümkün değildir. Kısa süre sonra Matmazel de Saint-Yves'le evlenmek üzere geri geleceğim. Sizleri de düğüne beklerim.” Bunun üzerine oradaki iyi insanlar onun posta arabasıyla tebdili kıyafet seyahat eden mühim bir asilzade, kimileri ise kralın soytarısı olduğunu düşündü.

Sofrada saygıdeğer Peder de La Chaise'e casus olarak hizmet eden, kılık değiştirmiş bir Cizvit vardı. Bu Cizvit her şeyi pedere rapor ediyor, Peder de La Chaise de bunları Monsenyör de Louvois'ya aktarıyordu. Casus oturup bir mektup yazdı. Safdil ile mektup hemen hemen aynı anda Versailles'a ulaştı.

IX. Bölüm

Safdil'in Versailles'a gelişi ve saraya kabulü

Lazımlığa¹ atlayan Safdil sarayın mutfaklarının bulunduğu avluda indi. Tahtırevancılara kralla saat kaçta görüşülebileceğini sordu. Tahtırevancılar tıpkı İngiliz amiral gibi Safdil'in suratına güldüler. Safdil de tıpkı İngiliz amirale davrandığı gibi davrandı ve onları dövdü. Bu sefer de tahtırevancılar intikam almak istediler. Şayet oradan geçen Breton bir muhafız ayaktakımını uzaklaştırmasaydı olaylar kanlı bir hâl alacaktı. “Mösyö,” dedi yolcu ona, “bana mert bir insan gibi göründünüz. Ben Nôtre Dame de la Montagne başrahibinin yeğeniyim. Çok sayıda İngiliz öldürdüm ve kralla konuşmaya geldim. Beni onun odasına götürmenizi rica ediyorum.” Saray âdetlerine alışık olmayan yiğit bir köylüsüne rastlamaktan mutluluk duyan muhafız ona kralla bu şekilde konuşulmadığını, krala Monsenyör de Louvois tarafından takdim edilmesi gerektiğini anlattı. “İyi o hâlde, beni şu Monsenyör de Louvois'ya götürün. O beni kesinlikle majesteleriyle görüştürecektir.” – “Monsenyör de Louvois ile konuşmak majesteleriyle konuşmaktan daha da zordur,” diye cevap verdi muhafız, “ben sizi Savaş Bakanlığı başkâtibi

1 Paris'ten Versailles'a giden ve üstü kapalı iki tekerlekli küçük bir yük arabasına benzeyen bir araç (Voltaire'in notu). Günde iki kez Versailles'a ziyaretçi taşıyan ve çok yavaş, sıkışık, son derece rahatsız ve bütün rüzgârlara açık olması nedeniyle Parislilerin “lazımlık” (Fransızca *pot de chambre*) ismini taktıkları bir tür toplu taşıma aracı olan *carrabas*.

Mösyö Alexandre² ile görüştüreceğim. Bakanla konuşmuş kadar olursunuz.” Böylece ikisi adı geçen başkâtip Mösyö Alexandre’ın odasına gittiler, fakat içeri giremediler. Zira başkâtip saraylı bir hanımla görüşüyordu ve içeriye kimse-
nin alınmamasını emretmişti. “Peki o hâlde,” dedi muhafız, “hiçbir şey kaybedilmiş değil. Hadi Mösyö Alexandre’ın başkâtibinin odasına gidelim. Mösyö Alexandre’la konuşmuş kadar olursunuz.”

Şaşkına dönen Huron muhafızın peşinden gitti. İkisi birlikte küçük bir bekleme odasında yarım saat beklediler. “Bütün bunlar da ne demek oluyor?” dedi Safdil, “Bu ülkede herkes görünmez mi ne? Aşağı Bretonya’da İngilizlerle savaşmak Versailles’da işiniz olan insanlarla görüşmekten çok daha kolay.” Safdil memleketlisine aşkını anlatarak bir süre can sıkıntısını bastırdı. Fakat çalan saat muhafıza nöbet zamanını hatırlattı. Muhafız ve Safdil ertesi gün buluşmayı kararlaştırdılar. Safdil Matmazel de Saint-Yves’i, krallarla ve başkâtiplerle konuşmanın zorluğunu düşünerek bekleme odasında bir yarım saat daha kaldı.

Sonunda kâtip ortaya çıktı. “Mösyö,” dedi Safdil ona, “şayet ben İngilizleri püskürtmek için sizin beni huzura almak için beklettiğiniz kadar bekleseydim, şu an Aşağı Bretonya’yı istedikleri gibi talan ediyor olurlardı.” Bu sözler başkâtibi çok etkiledi ve sonunda Breton’a sordu: “Ne istiyorsunuz?” – “Mükâfat. İşte belgelerim,” dedi Safdil ve şehadetnamelerini gösterdi. Kâtip belgeleri okudu ve bunların ona muhtemelen bir teğmenlik satın alma hakkı kazandıracağını söyledi. “Nasıl? İngilizleri püskürttüm diye üstüne bir de para mı ödeyeceğim? Siz burada sakın sakın görüşmeler yaparken, kendimi sizin uğruna öldürtme hakkı kazanmak için para ödeyeceğim, öyle mi? Benimle alay ediyorsunuz herhâlde. Ben bir süvari bölüğü istiyorum,

2 Claude-François Alexandre, Savaş Bakanı Louvois Markisi François-Michel Le Tellier’nin başkâtibi Gilbert Colbert de Saint-Pouange’ın başkâtibi. Voltaire’in burada karmaşık Fransız bürokrasisiyle alay ettiği açıktır.

hem de hiçbir bedel ödemedi. Kralın Matmazel de Saint-Yves'i manastırdan çıkarttırmasını ve benimle evlendirmesini istiyorum. Kendisine iade etmek istediğim elli bin aile için kralla konuşmak istiyorum. Kısacası krala faydam olsun istiyorum. Bana görev verin ve terfi ettirin.”

“Bu kadar yüksekte konuşan siz beyefendinin ismini öğrenebilir miyim acaba?” – “Aa, siz şehadetnamelerimi okumadınız mı? Demek belgelere hiç bakılmıyor! Adım Hercule de Kerkabon. Vaftizliyim, Cadran Bleu Hanı'nda kalıyorum ve sizi krala şikâyet edeceğim.” Tıpkı Saumurlular gibi kâtip de Safdil'in akıl sağlığının yerinde olmadığına kanaat getirdi ve pek ciddiye almadı.

Aynı gün XIV. Louis'nin günah çıkartan rahibi saygıdeğer Peder de La Chaise casusundan gelen mektubu okudu. Casus, Bretonyalı Kerkabon'u içten içe Huguenotları desteklemekle ve Cizvitlerin tutumunu lanetlemekle suçluyordu. Öte yandan Monsenyör de Louvois da meraklı yargıcın Safdil'i manastırları yakmak ve genç kızları kaçırmak isteyen bir serseri olarak tanıtan mektubunu okumuştı.

Versailles bahçelerinde gezip can sıkıntısından patlayan Safdil bir Huron ve Aşağı Breton'a layık bir akşam yemeği yedikten sonra ertesi gün kralı görebilmek, Matmazel de Saint-Yves'le evlenebilmek, hiç olmazsa bir süvari bölüğü elde edebilmek ve Huguenotlara yapılan mezalimi durdurabilmek ümidiyle yatıp uyudu. Safdil bu tatlı hayallerle mışıl mışıl uyurken *mareşose*³ odasına girip çiftesini ve iri kılıcını ele geçirdi.

Safdil'in nakit parası sayıldı ve kendisi Kral II. Jean'ı oğlu Kral V. Charles'ın Tournelles kapısı yakınlarındaki Saint-Antoine Sokağı'nda inşa ettirdiği kaleye⁴ götürüldü.

3 Fransızca *maréchaussée*, Fransa'da Eski Rejim döneminde jandarmaya verilen ad. 1791'de ismi *Gendarmerie nationale* (Ulusal Jandarma) olarak değiştirilmiştir.

4 1789 İhtilali'nde halk ayaklanmasıyla yıkılacak olan meşhur Bastille Hapishanesi.

Safdil'in yol boyunca nasıl bir şaşkınlık yaşadığını tahayyül etmek okurlara kalmış. Önce bütün bunların bir rüya olduğunu sandı, derin bir uyuşukluk içerisinde kalakaldı. Ardından birdenbire kuvvetini iki katına çıkaran bir öfkeye kapılarak arabada bulunan muhafızlardan ikisinin boğazına sarılıp aşağıya attı, kendisini zapt etmeye çalışan bir üçüncüyü de peşi sıra sürükleyip arkalarından atladi. Boğuşma sırasında alt edilen Safdil bağlanıp yeniden arabaya kondu. “Demek İngilizleri Aşağı Bretonya'dan kovmanın mükâfatı buymuş!” diyordu, “Beni bu hâlde görsen ne derdin, ey güzey Saint-Yves?”

Sonunda hapsedileceği kaleye geldiler. Onu âdeta bir ölüyü mezarına götürür gibi derin bir sessizlik içerisinde hücre sine götürdüler. Aynı hücrede iki senedir orada çürümekte olan Gordon adında yaşlı bir Port-Royal münzevisi⁵ vardı. “Al bak, sana arkadaş getirdim,” dedi adamların şefi ona ve o anda geniş parmaklıklarla kaplı kalın kapının kocaman sürgüleri üstlerine kapandı. İki tutsak dünyanın geri kalanından ayrılıp baş başa kaldı.

5 Münzeviler (Fransızca *Solitaires*), XVII. yüzyılda Paris'in güneybatısında yer alan Port-Royal-des-Champs Manastırı'nda mütevazı ve çilekeş bir hayat sürmeyi seçen, çoğunlukla asil veya burjuva ailelere mensup kişilerden oluşan dinî bir topluluk. XVII. yüzyıl Fransı'sında bu manastır Jansenizmin merkezi idi. Nitekim görüleceği üzere hikâyedeki Gordon karakteri de bir Jansenisttir. Port-Royal Manastırı XIV. Louis tarafından 1709'da yıkılmış, çok sayıda Jansenist hapse atılmıştır.

X. Bölüm

Safdil bir Jansenistle birlikte Bastille’e hapsediliyor

Mösyö Gordon hayatta iki şeyi, zorluklara göğüs germe-yi ve talihsizleri avutmayı çok iyi bilen, sapasağlam ve huzurlu bir ihtiyardı. Yeni hücre arkadaşına samimi ve şefkatli bir tavırla yaklaştı ve onu kucaklarken şunları söyledi: “Mezarımı paylaşmaya gelmiş olan siz her kim olursanız olun, bilin ki içine düştüğümüz bu cehennem çukurunda size dertlerinizi unutturmak için kendi dertlerimi unutacağım. Bizi buraya getiren Tanrı’ya dua edelim. Huzur içinde acı çekip ümit edelim.” Bu sözler Safdil’in ruhunda ölüleri diriltiren İngiliz damlasına¹ benzer bir etki yarattı ve gözlerinin şaşkın şaşkın aralanmasını sağladı.

Gordon bu güzel sözlerden sonra, Safdil’i başına gelen felaketin nedenini söylemeye zorlamadan, sohbetinin tatlılığı ve iki talihsiz insanın birbirine duyduğu o doğal ilgi sayesinde onda içini dökme ve yüreğini ezen yükten kurtulma isteği yarattı. Fakat Safdil başına gelen felaketin sebebinin bir türlü tahmin edemiyordu. Nitekim ona bütün bunlar sebep-siz yere başına gelmiş görünüyordu. İyi kalpli Gordon da en az Safdil kadar şaşırmıştı.

“Tanrı’nın,” dedi Jansenist Huron’a, “sizin için büyük planları olsa gerek. Sizi Ontario Gölü’nden İngiltere’ye ve

¹ Amonyum tuzu bazlı sıvı bir ilaç.

Fransa'ya getirmiş, Aşağı Bretonya'da vaftiz ettirmiş ve selâmetiniz için sizi buraya hapsedtirmiş.” – “Bana sorarsanız,” dedi Safdil, “benim kaderimi sadece şeytan çizmiş. Amerika'daki hemşehrilerim bana asla burada maruz kaldığım barbarlığı göstermezlerdi. Onlar böyle şeyler bilmez bile. Onlara vahşi diyorlar. Oysa onlar kaba saba, fakat iyi insanlardır. Bu ülkede herkes kibar namussuz. Aslına bakarsanız bambaşka bir dünyadan gelip burada bir rahiple birlikte kilit altına konduğum için çok şaşkınım. Fakat bir yarımküreden yola çıkıp diğer yarımkürede öldürülen veya yolda gemisi batıp balıklara yem olan sayısız insanı düşünüyorum da Tanrı'nın bu insanlar üzerinde ne gibi rahim tasarıları olabileceğini anlayamıyorum.”

Kapıdaki açıklıktan akşam yemeği verildi. Sohbet Tanrı, mühürlü buyruklar² ve ölümlü dünyada herkesin maruz kalabileceği felaketlere göğüs germe sanatı üzerinden devam etti. “İki yıldır buradayım,” dedi ihtiyar, “tek tesellim kendim ve kitaplar; kötü bir ruh hâline girdiğim tek bir an dahi olmadı.”

“Ah Mösyö Gordon,” diye haykırdı Safdil, “demek ki siz vaftiz annenizi sevmiyorsunuz! Şayet benim gibi Matmazel de Saint-Yves'i tanısaydınız, siz de ümitsizliğe kapılırdınız.” Bu sözleri söyleyen Safdil gözyaşlarına hâkim olamadı ve işte o zaman kendini biraz ferahlamış hissetti. “Peki ama,” dedi Safdil, “gözyaşları insanı niçin rahatlatır? Oysa bana göre tam tersi bir etki yaratmaları gerekirdi.” – “Oğlum,” dedi iyi kalpli ihtiyar, “içimizdeki her şey fizikseldir. Bütün salgılar vücuda iyi gelir ve vücudu ferahlatan ruhu da ferahlatır. Bizler Tanrı'nın makineleriyiz.”

Daha önce de pek çok kez belirttiğimiz gibi feraset sahibi bir insan olan Safdil, tohumlarını kendi içinde bulduğu

2 Fransızca *lettre de cachet*, Fransa'da Eski Rejim döneminde kralın tek taraflı verdiği mahkûmiyet kararını içeren ve üstünde onun mührünü taşıyan belge. İlk kez XVI. yüzyılda ortaya çıkan bu tabir daha sonraki yüzyıllarda aşağılayıcı bir anlam kazanmıştır.

bu fikir üzerinde derin düşüncelere daldı. Ardından hücre arkadaşına onun makinesinin iki yıldır parmaklıklar ardında tutulma sebebini sordu. “Etkin lütuftan,”³ diye cevap verdi Gordon, “Jansenist olarak görülüyorum. Arnaud’yu,⁴ Nicole’ü⁵ tanıdım. Cizvitler bizlere zulmetti. Bizler papanın diğer piskoposlar gibi bir piskopos olduğuna inanıyoruz. İşte bu nedenle Peder de La Chaise kraldan beni insanların en kıymetli servetinden, yani özgürlükten mahrum bırakan bir emir kopardı.”

“Ne tuhaf,” dedi Safdil, “rastladığım bütün talihsiz insanlar bu duruma hep papa yüzünden düşmüşler. Sizin etkin lütfunuza gelince, itiraf etmeliyim ki bundan hiçbir şey anlamadım. Fakat başıma gelen bu felakette Tanrı’nın karşıma teselli bulmaz sandığım yüreğimi teselli edecek sizin gibi birini çıkartmış olmasını büyük bir lütuf sayıyorum.”

Sohbet her gün daha ilginç, daha eğitici bir hâl alıyordu. İki tutsak ruhen birbirlerine bağlanmışlardı. İhtiyar çok şey biliyor, genç adam çok şey öğrenmek istiyordu. Bir ayın sonunda Safdil geometriyi kavramış, âdeta hatmetmişti. Gordon ona o dönem hâlâ moda olan Rohault’nun fizik kitabını⁶ okuttu; Safdil de kitapta birtakım şüphelerden fazlasını görmeyecek aklı gösterdi.

-
- 3 Jansenistlerin “etkin lütuf” (Fransızca *grâce efficace*) anlayışına göre insan iyi olanı yapsa bile kurtuluş ancak Tanrı’nın inayeti ve takdiriyle mümkün olabilirdi. Takdir-i ilahi doktrinini (Fransızca *prédestination*) savunan Jansenistler, ilahi lütfun bireylerin özgür iradeleriyle yaptıkları eylemlerden bağımsız olarak bahşedildiğine ve ancak az sayıda seçilmişin kurtulacağına inanıyorlardı. Buna karşılık Cizvitlerin “yeterli (sınırlı) lütuf” (Fransızca *grâce suffisante*) anlayışı özgür irade ile ilahi lütuf kavramlarını uzlaştıarak insanın iyi veya kötü olanı yapma, Tanrı’nın herkese bahşettiği inayeti kabul veya reddetme gücüne sahip olduğunu savunuyordu.
 - 4 Antoine Arnaud (1612-1694), Fransız ilahiyatçı, filozof, matematikçi. Jansenist Port-Royal hizbinin başını çeken entelektüellerden biriydi.
 - 5 Pierre Nicole (1625-1695), Fransız ilahiyatçı, yazar. Önde gelen Fransız Jansenistlerinden biriydi.
 - 6 Jacques Rohault (1618-1672), Fransız filozof, fizikçi, matematikçi. Kartezyen fiziği benimseyen Rohault Paris’te verdiği haftalık konferanslarla büyük ün kazanmış, *Traité de physique* adlı eseri yarım yüzyıl boyunca ders kitabı olarak okutulmuştur.

Safdil daha sonra *Hakikatin Araştırılması*'nın⁷ ilk cildini okudu. Buradaki bilgiler onu aydınlattı. "Nasıl olur?" dedi Safdil, "Hayal gücümüz ve duyularımız bizi bu kadar yanıltıyor olabilir mi? Nasıl yani? Düşüncelerimizi nesneler oluşturmuyor, bunları kendi kendimize yaratamıyor muyuz?" İkinci cildi okuduktan sonra da tatmin olmayan Safdil, yıkmanın inşa etmekten çok daha kolay olduğuna kanaat getirdi.

Cahil bir gencin ancak bilge kişilerden beklenebilecek böyle bir düşünce ortaya koyabilmesine hayret eden hücre arkadaşı onun aklına daha da hayran oldu ve ona daha da bağlandı.

"Sizin şu Malebranche'ınız," dedi Safdil ona bir gün, "sanki kitabının yarısını aklıyla, diğer yarısını hayal gücü ve ön yargılarıyla yazmış gibi."

Birkaç gün sonra Gordon ona şöyle bir soru sordu: "Peki siz ruh hakkında, fikirlerimizi, mesela insan iradesi, lütuf, özgür iradeyle ilgili fikirlerimizi oluşturma şeklimiz hakkında ne düşünüyorsunuz?" – "Hiç," diye cevap verdi Safdil, "Şayet bir şey düşünüyorsam, o da bizlerin tıpkı yıldızlar ve elementler gibi sonsuz varlığın gücüne tabi olduğumuz, içimizdeki her şeyi onun yarattığı, bizlerin onun yön verdiği muazzam bir makinenin küçücük çarkları olduğumuz, onun özel niyetlerle değil de genel yasalarla hareket ettiğidir. Bana anlaşılır görünen tek şey bu. Gerisi benim için kapkaranlık bir uçurum."

"Fakat oğlum, bu Tanrı'yı günahın yaratıcısı yapmak olur!" – "İyi de sayın peder, sizin etkin lütfunuz da Tanrı'yı günahın yaratıcısı yapıyor. Zira bu lütfu nail olmayan herkesin günah işleyeceği açıktır. Bizi kötüyeye iten kötünün yaratıcısı da olmaz mı?"

7 Nicolas Malebranche (1638-1715), Fransız din adamı, rasyonalist filozof. Aziz Augustinus ile Descartes'in düşüncelerini sentezlemeye çalışan Malebranche'in en önemli eseri iki ciltten oluşan *De la recherche de la vérité*'dir. Eserde duyuların, hayal gücünün, sağduyunun, eğilimlerin ve tutkuların sebep olduğu yanılgılar anlatılır ve maruz kaldığı bu yanılgılardan kurtarılacak akıl hakikate ulaştırılmaya çalışılır.

Bu safiyet iyi kalpli ihtiyarın fena hâlde canını sıkı. İhtiyar bu bataktan çıkmak için boşuna debelendiğini hissediyor ve (tıpkı ilahi müdahale gibi) mantıklı gibi görünen, fakat aslında hiçbir anlamı olmayan o kadar çok söz sıralıyordu ki Safdil ona acıyordu. Elbette asıl mesele iynin ve kötünün kaynağı meselesiydi ve işte bu nedenle zavallı Gordon'un sırasıyla Pandora'nın kutusunu,⁸ Oromasdes'in Arimanius tarafından delinen yumurtasını,⁹ Typhon ile Osiris arasındaki düşmanlığı¹⁰ ve son olarak ilk günahı anlatması gerekti. İkisi de bu kapkaranlık gecede koşturup duruyor, fakat birbirlerini asla bulamıyorlardı. Fakat en nihayetinde insan ruhuna dair bu öyküler onlara kendi sefaletlerini unutturuyor, evrenin dört bir yanına yayılan bunca felaket tuhaf bir sihirle kendi acılarını dindiriyordu. Herkes acı çekerken yakınmaya cesaret edemiyorlardı.

Fakat akşam sessizliği çöktüğünde güzel Saint-Yves'in hayali âşığının ruhundan bütün metafizik ve ahlak düşüncelerini silip götürüyordu. İşte o zaman Safdil gözleri yaşlarla ıslanmış hâlde uyanıyor ve ihtiyar Jansenist etkin lütfunu, Saint-Cyran başrahibini¹¹ ve Jansenius'u¹² unutup ölümcül

-
- 8 Yunan mitolojisine göre Prometheus'un ateşi çalmasından sonra insanları cezalandırmak isteyen Zeus ilk fâni kadın Pandora'yı yaratır ve ona bir kutu hediye eder, fakat kutuyu asla açmamasını söyler. Merakına yenik düşen Pandora kutuyu açar ve içindeki bütün kötülükler dünyaya yayılır.
 - 9 Mecusi anlayışına göre Oromasdes saf aydınlık, Arimanius saf karanlıktır. Gezegenlerin, mevsimlerin ve elementlerin düzenini sağlayan Oromasdes yirmi dört iyicil cin yaratıp bunları bir yumurtaya hapseder. Fakat aynı sayıda kötü cin yaratan Arimanius bunların yardımıyla o yumurtayı deler. Böylece Oromasdes'in dünya düzeni bozulur ve iyi ile kötü birbirine karışır.
 - 10 Yunan mitolojisinde Typhon çok güçlü ve çok ölümcül bir canavardır. Yunanlılar daha sonra Mısır mitolojisindeki kaos tanrısı Set'i Typhon'la özdeşleştirmişlerdir. Efsaneye göre Set (Typhon) erkek kardeşi iyicil tanrı Osiris'i öldürüp parçalara ayırır. Fakat Osiris'in karısı İsis bütün parçaları birleştirerek ondan bir oğul (Horus) sahibi olur.
 - 11 Saint-Cyran başrahibi Jean Duvergier de Hauranne (1581-1643), Jansenizmi Fransa'ya getiren Fransız ilahiyatçı, Cornelius Jansen'in dostu, Münzeviler topluluğunun kurucusu.
 - 12 Cornelius Otto Jansen (Lat. *Jansenius*, 1585-1638), Flaman piskopos, Katolik Kilisesi içinde Jansenizm adıyla bilinen reform hareketinin kurucusu.

bir günah işlediğini düşündüğü genç adamı teselli etmek için çırpınıyordu.

Kitap okuduktan ve üzerine fikir yürüttükten sonra yine kendi maceralarından söz açıyorlar ve bunları boşuna anlattıktan sonra birlikte veya ayrı ayrı kitap okumaya devam ediyorlardı. Genç adamın aklı gitgide daha da güçleniyordu. Matmazel de Saint-Yves aklını karıştırmasa bilhassa matematik alanında çok büyük ilerlemeler kaydedebilirdi.

Safdil tarih kitapları da okudu ve okudukları onu üzdü. Dünya gözüne fazlasıyla kötü, fazlasıyla sefil göründü. Nitekim tarih suçların ve felaketlerin tablosundan başka bir şey değildir. Masum ve barışçıl insan kalabalıkları bu muazzam sahneden sürekli silinip gider. Başrol oyuncularını ise sapkın ve hırslı insanlardır. Tarih de tıpkı tragedyaya gibi tutkularla, suçlarla ve müthiş felaketlerle bezenmese çok sıkıcı olurdu. Tıpkı Melpomene gibi Clio'nun eline de bir hançer tutuşturmak şarttır.¹³

Her ne kadar Fransa tarihi diğer hepsi gibi korkunç olaylarla dolu olsa da Safdil'e başlangıçta o kadar iğrenç, ortalarda o kadar kuru, nihayet IV. Henri¹⁴ zamanında dahi o kadar önemsiz, büyük yapıtlardan o kadar yoksun, diğer milletleri öne çıkaran o güzel keşiflere o kadar uzak göründü ki dünyanın bu küçük köşesine sıkışıp kalan bu meçhul felaketlerin ayrıntılarını okurken sıkıntıdan patlamamak için ayrı bir çaba sarf etmesi gerekti.

Gordon da onunla aynı fikirdeydi. Fezensac'ın, Fesansaguet'nin veya Astarac'ın hükümdarları¹⁵ söz konusu olduğunda her ikisi de acımayla karışık kahkahalar atıyorlardı. Nitekim böyle bir araştırma, buraların vârisi olsa ancak onların işine yarardı. Öte yandan Roma Cumhuriyeti'nin şanlı

13 Yunan mitolojisinde Clio tarih musası, Melpomene tragedyaya musasıdır.

14 IV. Henri (1553-1610), Fransa'da din savaşlarına son vererek barışı getiren kral. Fransa'nın en sevilen hükümdarlarından biridir.

15 Eski çağlarda var olmuş, yüz ölçümleri gülünç derecede küçük Fezensac kontluğu, Fesansaguet vikontluğu ve Astarac kontluğu.

Safdil

yüzyılları Safdil'in bir süre için dünyanın geri kalanına kayıtsız kalmasına neden oldu. Ruhu muzaffer ve yasa koyucu Roma'nın görüntüsüyle dopdoluydu. Yedi yüz yıl boyunca özgürlük ve zafer coşkusuyla yönetilmiş olan bu halkı okurken onun da içi kaynıyordu.

Günler, haftalar, aylar böylece geçip gidiyordu. Şayet âşık olmasaydı, bu ümitsiz durumda bile kendini mutlu sayabilirdi.

İyilik dolu tabiatıyla Nôtre Dame de la Montagne başrahibi ve hassas Kerkabon için de üzülüyordu. “Benden haber alamadıklarında ne düşünecekler?” diyordu sık sık, “Nankörün teki olduğumu sanacaklar.” Bu düşünce ona azap veriyor, kendinden çok onu sevenler için yakınıyordu.

XI. Bölüm

Safdil dehasını geliştiriyor

Kitap okumak ruhu besler, aydın bir dost ise onu teselli eder. İşte tutsağımız da daha önce varlığından dahi haberdar olmadığı bu iki avantajdan istifade etmekteydi. “Neredeyse dönüşüm öykülerine inanacağım geliyor,” diyordu, “zira ben de hayvandan insana dönüştüm.” Harcamasına izin verilen paranın bir kısmıyla kendisine seçkin bir kütüphane oluşturdu. Dostu da onu düşüncelerini yazıya dökmeye teşvik etti. İşte Safdil’in tarih hakkında yazdıkları:

“Bana göre uluslar da uzun zaman benim gibiymiş, çok geç aydınlanmışlar; yüzyıllar boyu sadece şimdiki zamanla meşgul olup geçmiş çok az düşünmüş, geleceği ise hiç düşünmemişler. Kanada’da beş altı yüz fersah yol aldım, tek bir anıta dahi rastlamadım. Orada kimse atalarının neler yaptığını bilmiyor. İnsanoğlunun doğal durumu da bu değil midir? Bu kıtadaki insan türü bana diğerinden daha üstün görünüyor. Zira yüzyıllardır sanat ve ilim aracılığıyla varlığını yükseltmekte. Bunun nedeni onların çeneleri sakallıyken, Tanrı’nın Amerikalılardan bunu esirgemiş olması mı? Sanmıyorum. Çünkü Çinlilerin de neredeyse hiç sakalı yok, fakat beş bin yıldan fazla bir süredir sanatla uğraşıyorlar. Nitekim dört bin yıllık tarih kayıtları olduğuna göre, ulusları elli asırdan fazla bir süredir birleşmiş ve gelişmiş olmalıdır.

“Çin tarihinde bir şey özellikle dikkatimi çekiyor, o da bu tarihte neredeyse her şeyin olası ve doğal olması. Çin tarihini mucizelere yer olmadığı için seviyorum.

“Niçin diğer bütün uluslar kendilerine efsanevi kökenler oluşturmuşlar ki? Fransa tarihinin pek de eski olmayan tarihçelerini yazan vakanüvisler Fransızların Hektor’un oğlu Francus’tan geldiğini söylüyor. Romalılar bir Frigyalının¹ soyundan geldiklerini iddia ediyorlar. Oysa konuştukları dilde Frigya diliyle uzaktan yakından bağlantılı tek bir kelime dahi yok. Tanrılar on bin yıl boyunca Mısır’da yaşamış, şeytanlar da İskitlerin ülkesinde ve burada Hunları doğurmuşlar. Thukydides² öncesinde sadece *Amadís*’e³ benzer, fakat çok daha sıkıcı masallara rastlıyorum. En büyük imparatorluklardan en küçük devletlere kadar herkesin kaderini belirleyen hayaletler, kehanetler, mucizeler, büyüler, dönüşümler, rüya yorumları. Burada konuşan hayvanlar, orada tapınılan hayvanlar, insana dönüşen tanrılar ile tanrıya dönüşen insanlar. Ah! Madem masala ihtiyaç var, bari bu masallar gerçeğin temsili olsa. Filozofların masallarını seviyorum, çocuklarınkine gülüyorum. Fakat sahtekârların anlattığı masallardan nefret ediyorum.”

Safdil bir gün İmparator Iustinianus’la⁴ ilgili bir tarih kitabı okudu. Kitapta Konstantinopolisli apedeutosların⁵ berbat bir Yunancayla yüzyılın en büyük kumandanı aley-

1 Efsaneye göre Roma’yı kuran Truvalı kahraman Aeneas.

2 Thukydides (yaklaşık MÖ 460-400), Atinalı tarihçi, general. *Peloponnesos Savaşları* adlı eserinde mitolojik öğeleri bertaraf ederek tarafsızlık ilkesini benimsediği, somut kanıtlardan ve sebep-sonuç ilişkisinden yola çıktığı için “bilimsel tarihin babası” olarak anılır.

3 *Amadís de Gaula* (*Galyalı Amadís*), XIV. yüzyıla ait, muhtemelen Portekiz kökenli meşhur şövalye masalı.

4 I. Iustinianus, MS 527-565 tarihleri arasında Doğu Roma imparatoru.

5 Eski Yunancadan Fransızcaya geçmiş, “eğitimsiz”, “cahil” anlamına gelen kelime.

hine bir fetva yayımladıkları yazılıydı.⁶ Bunun nedeni söz konusu kahramanın sohbetin harareti içerisinde şu sözleri dile getirmiş olmasıydı:

Hakikat kendi ışığıyla parlar. Zihinler odun ateşiyle⁷ aydınlanmaz. Apedeutoslar bu sözlerin sapkınca olduğunu, sapkınca koktuğunu ve bunların tam aksinin Katolik, evrensel ve Yunan olduğunu öne sürdüler: *Zihinler ancak odun ateşinin alevleriyle aydınlatılır. Hakikat kendi ışığıyla parlamaz.* Bu keten cüppeli efendiler⁸ bu şekilde kumandanın daha pek çok sözünü mahkûm ettiler ve bir fetva yayımladılar.

“Nasıl olur?” diye haykırdı Safdil. “Bu insanlar tarafından fetva mı verilmiş!” – “Bunlar fetva değil,” diye cevap verdi Gordon, “Konstantinopolis’te herkesin, en başta da imparatorun alay ettiği birtakım itirazlar. İmparator keten cüppeli apedeutosları isteseler de istemeseler de iyilikten başka bir şey yapamayacak duruma getirmeyi bilen bilge bir hükümdardı. İmparator bu beyefendilerin ve daha pek çok pastoforun⁹ itirazlarıyla bundan daha önemli meselelerde seleflerinin sabrını taşırdığını çok iyi biliyordu.” – “Çok iyi yapmış,” dedi Safdil, “pastoforlara direnmek ve onları zapt etmek şart.”

Safdil yaşlı Gordon’u hayretler içerisinde bırakan daha pek çok başka gözlemini kâğıda döktü. “Nasıl olur?” dedi

6 Flavius Belisarius, I. Iustinianus zamanında yaşamış Bizanslı kumandan. Voltaire burada Fransız yazar Jean-François Marmontel’in 1765’te yayımlanan ve derhâl yasaklanan *Bélisaire* adlı romanına gönderme yapmaktadır. Romanda devlete verdiği büyük hizmetlere rağmen Belisarius’a haksızlık eden İmparator I. Iustinianus üzerinden zamanın Fransa kralı XV. Louis eleştirilmektedir. Paris İlahiyat Fakültesi son derece kötü bir Latinceyle bu roman aleyhine bir fetva yayımlamıştı.

7 Engizisyonun sapkın bulduğu insanlara verdiği diri diri yakılma cezasına gönderme.

8 Marmontel’in eseri aleyhine fetva yayımlayan Sorbonne ilahiyatçılarına gönderme.

9 Eski Mısır’da törenlerde tanrı heykelciklerini taşıyan rahiplere verilen ad.

Gordon kendi kendine, “Kendimi eğitmek için tam elli yıl harcadım, fakat korkarım bu yarı vahşi çocuğun doğal olarak sahip olduğu sağduyuya erişmeyi başaramadım! Bu vakte kadar sadece birtakım önyargıları pekiştirmek için didinip durmuş olmaktan korkuyorum, oysa o sadece doğanın sesine kulak veriyor.”

İyi kalpli ihtiyarın elinde herhangi bir eser üretmekten aciz kişilerin başkalarının eserlerini karaladığı, Visélerin Racinelere,¹⁰ Fayditlerin Fénélonlara¹¹ hakaret ettiği o küçük eleştiri kitaplarından ve süreli yayınlardan da vardı. Safdil bunlardan birkaç tanesini okudu. “Ben bunları en güzel atların kışına yumurtalarını bırakan küçük sineklere benzetiyorum. Bu onların koşmasını engellemiyor sonuçta.” İki filozof da bu edebî süprüntülerle daha fazla vakit kaybetmeye tenezzül bile etmediler.

Kısa süre sonra birlikte astronomi okumaya başladılar. Safdil küreler getirtti ve bu muhteşem manzara onu büyüledi. “Gökyüzünü ancak onu seyretme hakkından mahrum kalınca tanımaya başlamak ne kadar da zor!” diyordu, “Jüpiter ve Satürn bu muazzam boşluklarda dönüp duruyor, milyonlarca güneş milyarlarca dünyayı aydınlatıyor ve evrenin benim bulunduğum köşesinde beni, benim gibi gören ve düşünen bir varlığı gözünün ulaşabileceği bütün bu dünyalardan, hatta Tanrı’nın onu gönderdiği dünyadan bile mahrum eden mahluklar var! Bütün evreni aydınlatsın diye yaratılan ışık benim için artık yok. Oysa çocukluğumu ve gençliğimi geçirdiğim kuzey semalarında onu benden asla esirgemezlerdi. Siz de olmasaydınız sevgili Gordon, ben bu hiçliğin içerisinde yitip giderdim.”

10 Jean Donneau de Visé (1638-1710), Fransız gazeteci, kraliyet vakanüvisi, oyun yazarı. XVII. yüzyıl Fransa’sının en önemli oyun yazarlarından Jean Racine’i hedef alan şiddetli eleştirileriyle tanınır.

11 Başrahip Pierre-Valentin Faydit (1640/44-1709), Fransız yazar. Ünlü Fransız yazar Fénélon’un insani ve liberal prensipleri savunan şaheseri *Telemak’ın Maceraları*’nı hedef alan şiddetli eleştirileriyle tanınır.

XII. Bölüm

Safdil'in tiyatro oyunları hakkındaki düşünceleri

Genç Safdil kıraç yerlerde doğan, fakat elverişli bir toprağa dikildiği anda kök salıp dallanıp budaklanan o sapa-sağlam ağaçlara benziyordu. Bu elverişli toprağın bir hapis-hane olmasıysa şaşılacak şeydi.

İki tutsağın boş zamanlarını meşgul eden kitaplar içinde şiirler, Yunan tragedyalarının çevirileriyle birkaç Fransız oyunu da vardı. Aşktan söz eden dizeler Safdil'in ruhunu aynı anda hem hazla hem de kederle doldurdu. Bütün bu dizeler ona sevgili Saint-Yves'inden bahsediyordu. Hele *İki Güvercin*¹ masalı yüreğini parçaladı. Safdil de bir türlü güvercinliğine dönemiyordu.

Molière onu büyüledi, ona Paris'in ve bütün insanlığın gelenek ve göreneklerini öğretti. “Molière'in komedilerinden en çok hangisini beğendiniz?” – “Elbette *Tartuffe*'ü.”² – “Ben de sizinle aynı fikirdeyim,” dedi Gordon, “beni bu zindana bir Tartüf attı. Belki sizin felaketinize de Tartüfler sebep olmuştur.”

1 La Fontaine'in *İki Güvercin* adlı fablı, IX:II.

2 Molière'in ünlü oyunu. İlk temsilden sonra *Tartuffe* Fransızcaya “dini dünyevi amaçlarına alet eden ikiyüzlü dindar kişi” anlamına gelen bir tabir olarak yerleşmiştir.

“Yunan tragedyalarını nasıl buluyorsunuz?” – “Yunanlılara göre fena değil,” dedi Safdil. Fakat çağdaş *Iphigénie*’yi, *Phèdre*’i, *Andromaque*’ı, *Athalie*’yi³ okuduğunda kendinden geçti, derin derin iç çekti, gözyaşı döktü ve farkına varmadan hepsini ezberledi.

“*Rodogune*’ü⁴ de okuyun,” dedi Gordon, “onun için tiyatronun şaheseri diyorlar. Size onca zevk veren diğer oyunlar onun yanında hiç kalır.” Fakat genç adam daha ilk sayfada Gordon’a şöyle dedi: “Bu aynı yazarın eseri değil.” – “Bunu nereden anladınız?” – “Henüz bilemiyorum. Fakat bu dizeler ne kulağıma ne de kalbime hitap ediyor.” – “Ah! Ama bunlar sadece birtakım dizeler,” diye cevap verdi Gordon. “O zaman niye zahmet etmiş ki?” dedi Safdil de.

Oyunu eğlenmekten başka bir amacı olmadan büyük bir dikkatle okuyup bitirdikten sonra dostuna kupkuru ve şaşkın gözlerle baktı ve ne diyeceğini bilemedi. Sonunda hissettiklerini dile getirmesi istendiğinde şöyle cevap verdi: “Başını hiç anlamadım, ortasında tiksindim. Fakat her ne kadar pek olası görünmese de son sahne beni çok etkiledi. Hiçbir karakter ilgimi çekmedi. Ben ki hoşuma gittiği zaman bütün dizeleri ezberlerim, bundan yirmi dize bile aklımda kalmadı.”

“Oysa bu oyun sahip olduğumuz en iyi oyun sayılıyor.” – “Öyleyse,” diye cevap verdi Safdil, “belki bu oyun da bulundukları mevkileri hak etmeyen insanlar gibidir. Sonuçta bu bir zevk meselesi ve benimki de henüz çok gelişmiş olmasa gerek, yanılıyor olabilirim. Fakat düşündüklerimi, daha doğrusu hissettiklerimi aynen dile getirme alışkanlığım var, biliyorsunuz. İnsanların verdiği hükümlerde çoğu

3 Jean Racine’in en tanınan oyunları.

4 XVII. yüzyıl Fransa’sının en önemli oyun yazarlarından Pierre Corneille’in tragedyalarından biri. Voltaire Shakespeare gibi yabancı yazarların klasik Fransız edebiyatını gittikçe daha fazla etkilemesi karşısında başlarda Corneille’i desteklemişse de bir süre sonra Corneille’in eserlerine karşı çok daha eleştirel, hatta olumsuz bir tavır sergilemeye başlamıştır.

zaman yanılısamanın, modanın, birtakım kaprislerin etkili olduğundan şüpheleniyorum. Bense doğaya uygun şekilde konuştum. İçimdeki doğa fazlasıyla kusurlu olabilir. Fakat çoğu insan doğaya zaman zaman kulak vermiyor da olabilir.” Bunları söyleyen Safdil kanını kaynatan *Iphigénie*’den dizeler okudu ve her ne kadar güzel seslendiremese de dizelere öyle gerçek ve kutsal bir hava kattı ki yaşlı Jansenistin gözünden yaş geldi. Safdil daha sonra *Cinna*’yı⁵ okudu. Ağlamadı, fakat hayran kaldı.

5 Corneille’in bir başka tragedyası.

XIII. Bölüm

Güzel Saint-Yves Versailles'a gidiyor

Bahtsız Safdil'imiz teselli bulmasa da zihnen aydınlanırken, onca zamandır baskılanan dehası müthiş bir hızla ve güçle gelişirken ve içinde kemale ermeye başlayan doğa kaderin ona ettiği hakaretlerin intikamını alırken acaba sayın başrahip, onun iyi kalpli kız kardeşi ile güzel münzevi Saint-Yves ne hâldeydiler? Birinci ay endişe ettiler, üçüncü aydan sonra kedere boğuldular. Yalan yanlış varsayımlar, asılsız dedikodular onları telaşlandırdı ve altı ayın sonunda Safdil'in öldüğüne inandılar. Sonunda Mösyö ve Matmazel de Kerkabon bir kraliyet muhafızının Bretonya'ya gönderdiği eski tarihli bir mektuptan Safdil'e benzer genç bir adamın bir akşam Versailles'a geldiğini, fakat geceleyin kaçırıldığını ve bir süredir kimsenin kendisinden haber alamadığını öğrendiler.

"Heyhat!" dedi Matmazel de Kerkabon, "Yeğenimiz aptalca bir şey yapıp başına iş açmış olmalı. Daha çok genç, üstelik Aşağı Bretonyalı. Sarayda nasıl davranılması gerektiğini bilemez. Sevgili kardeşim, Versailles'ı da Paris'i de hiç görmedim. Fırsat bu fırsat. Belki zavallı yeğenimizi de buluruz. O erkek kardeşimizin oğlu, yardım etmek vazifemiz. Kim bilir belki içindeki gençlik ateşi sönünce onu papaz çömezi bile yapabiliriz. İlme çok meraklıydı. Eski ve Yeni Ahit üzerine nasıl da fikirler yürütüyordu, hatırlıyor musunuz? Onun ruhundan biz sorumluyuz. Onu vaftiz ettiren biziz. Sevgilisi Saint-Yves günlerini ağlamakla geçiriyor. Gerçekten

de Paris'e gitmemiz şart. Şayet adını sık sık duyduğum o rezil genelevlerden birinde saklanıyorsa, onu oradan kurtarırız.” Kız kardeşinin söylediklerinden etkilenen başrahip Huron'u vaftiz eden Saint-Malo piskoposuna gitti, ondan himaye ve tavsiye talep etti. Piskopos seyahati onayladı ve başrahibe krallığın en üst makamında bulunan kralın günah çıkartan rahibi Peder de La Chaise'e, Paris Başpiskoposu Harlay'ye¹ ve Meaux Piskoposu Bossuet'ye² hitaben yazılmış tavsiye mektupları verdi.

Sonunda kardeşler yola çıktı. Fakat Paris'e geldiklerinde hiçbir ipucu, hiçbir çıkışı olmayan muazzam bir labirente düşmüş gibi kayboldular. Ellerindeki para azdı ve her gün iz sürmek için araba bulmaları gerekiyordu. Fakat hiçbir iz bulamıyorlardı.

Başrahip saygıdeğer Peder de La Chaise'i görmeye gitti. Fakat peder Matmazel du Tron'la³ görüştüğünden adını sanını bilmediği başrahipleri huzura kabul edecek durumda değildi. Başrahip başpiskopusun kapısına gitti. Fakat başpiskopos kilise meselelerini görüşmek üzere Madam de Lesdiguières'le⁴ birlikte odasına kapanmıştı. Başrahip Meaux piskoposunun kır evine koştu. O da Matmazel de Mauléon'la⁵ birlikte Madam Guyon'un⁶ mistik sevdasını

-
- 1 François de Harlay de Champvallon (1625-1695), gönül maceralarıyla tanınan Paris başpiskoposu. Nantes Fermanı'nın lağvedilmesinde önemli rol oynamıştır. Dedikodulara göre metresi Madame de Lesdiguières'le yataktayken ölmüştür.
 - 2 Jacques-Bénigne Bossuet (1627-1704), piskopos, vaiz, yazar.
 - 3 XIV. Louis'nin metreslerinden Matmazel du Tron veya Tronc.
 - 4 Lesdiguières düşesi Paule-Marguerite Françoise de Gondi (1655-1716), İtalyan asıllı Fransız asilzade.
 - 5 Piskopos Bossuet'nin metresi olduğu, hatta gizlice evlendiği iddia edilen asil bir kadın.
 - 6 Jeanne-Marie Boubier de la Motte-Guyon (1648-1717), kietizmle suçlanan Fransız mistik. Katolik Kilisesi tarafından sapkın ilan edilen kietizm (Fransızca *quiétisme*) XVII. yüzyıl sonlarında Fransa, İtalya ve İspanya'da popülerite kazanan, sesli ibadet yerine sessizliği ve ruhsal edilgenliği, tefekkür yerine huşuyu öne çıkaran bir Hristiyan felsefeydi.

incelemekteydi. Buna rağmen başrahip sonunda her iki piskoposa da ulaşmayı başardı. Ancak her ikisi de ona yeğeni papaz çömezi olmadığından onunla ilgilenemeyeceklerini belirttiler.

Başrahip en sonunda Cizvit⁷'le de görüştü. Cizvit onu coşkuyla kucakladı, hiç tanışmadıkları hâlde kendisine özel bir hürmet beslediğini söyledi ve tarikat⁸ ile Aşağı Bretonlar arasında her zaman apayrı bir bağ bulunduğuna dair yeminler etti. “Fakat,” dedi Cizvit, “sizin şu yeğeniniz Huguenot olmasın sakın?” – “Elbette hayır saygıdeğer peder.” – “Yoksa Jansenist mi?” – “Peder hazretlerini temin ederim ki kendisi henüz tam bir Hristiyan bile sayılmaz. Onu vaftiz edeli daha on bir ay olmadı.” – “Bu çok iyi, çok iyi, biz kendisiyle ilgileneceğiz. Arpalığınız nasıl, hatırı sayılır mı?” – “Ah pek küçük. Yeğenim de bize epey masraf çıkardı.” – “Sizde hiç Jansenist var mı? Aman dikkat edin sevgili başrahip, onlar Huguenotlardan da, ateistlerden de daha tehlikelidirler.” – “Peder hazretleri, bizde hiç Jansenist yoktur. Nôtre Dame de la Montagne’da Jansenizmin ne olduğunu bile bilmezler.” – “Böylesi daha iyi. Pekâlâ, sizin için elimden gelen her şeyi yapacağım.” Bunları söyleyen peder başrahibi sevgiyle uğurladı ve onu bir daha aklına dahi getirmedi.

Zaman geçiyor, başrahiple iyi kalpli kız kardeşi ümitsizliğe kapılıyordu.

Bu arada lanet yargıç ahmak oğlunu güzel Saint-Yves’le evlendirmek için ısrar etmeye devam ediyordu. Matmazel sırf bunun için manastırdan çıkartılmıştı. Matmazel kendisine gösterilen kocadan ne kadar nefret ediyorsa, vaftiz oğlunu da o kadar büyük bir aşkla seviyordu. Bir manastıra kapatılmakla uğramış olduğu hakaret bu tutkusunu daha da artırmıştı. Yargıcın oğluyla evlenmesi yönünde verilen emirse bardağı taşırdı. Pişmanlıklar, sevgi ve dehşet matmazelin

7 Peder de La Chaise.

8 Cizvit Tarikatı.

ruhunu altüst ediyordu. Tahmin edileceği üzere genç bir kızın aşkı yaşlı bir başrahip ile kırk beşini geçmiş bir halanın sevgisinden çok daha becerikli ve cüretkârdır. Üstelik matmazel manastırdayken gizli saklı okuduğu romanlardan da çok şey öğrenmişti.

Güzel Saint-Yves bir muhafızın Aşağı Bretonya'ya gönderdiği ve vaktiyle bölgede dilden dile dolaşan mektubunu hatırladı. Versailles'a bizzat gidip bilgi almaya, şayet kocası dedikleri gibi hapisteyse bakanların ayaklarına kapanmaya ve onun için adaleti sağlamaya karar verdi. İçinden bir ses ona sarayda güzel bir kızdan hiçbir şeyin esirgenmeyeceğini söylüyordu, fakat bunun bedelinin ne olduğunu henüz bilmiyordu.

Kararını veren Matmazel de Saint-Yves ferahladı, sakinleşti ve müstakbel kocasını bezdirmekten vazgeçti. Nefretlik kayınpederini ağırladı, ağabeyini hoş tuttu, bütün eve neşe saçtı. Ardından törenin yapılacağı gün sabah saat dörtte ufak tefek düğün hediyelerini ve toparlayabildiği her şeyi alarak gizlice ortadan kayboldu. Tedbirlerini o kadar iyi almıştı ki öğle vakti odasına girdiklerinde çoktan on fersahtan fazla yol katetmiş bulunuyordu. Çok büyük bir şaşkınlık ve dehşet yaşandı. Meraklı yargıç o gün bütün hafta sorduğundan daha çok soru sordu; koca adayı hiç olmadığı kadar ahmaklaştı. Öfkelenen Başrahip de Saint-Yves kız kardeşinin peşinden gitmeye karar verdi. Yargıç ile oğlu da ona eşlik etmek istediler. Böylece kader Aşağı Bretonya sakinlerinin hemen hepsini Paris'e doğru yola çıkmaya itmiş oldu.

Güzel Saint-Yves peşinden geleceklerinden emindi. At sırtında yol alan Matmazel gayet becerikli bir şekilde ulaklardan Paris'e doğru gitmekte olan şişman bir başrahip, iri yarı bir yargıç ile ahmak bir gence rastlayıp rastlamadıklarını öğreniyordu. Üçüncü gün onların yaklaştığını öğrenen matmazel farklı bir yola saptı ve onlar kendisini boş yere Paris'te arayıp dururken Versailles'a ulaşma maharet ve başarısını gösterdi.

Fakat Versailles'da nasıl hareket etmeliydi? Her türlü yardım ve destekten yoksun, adı sanı bilinmeyen, tamamen savunmasız genç ve güzel bir kız bir kraliyet muhafızının peşine düşmeye nasıl cesaret edebilirdi? Matmazel de Saint-Yves düşük rütbeli bir Cizvit'e başvurmayı düşündü. Zira söylendiğine göre bütün sosyal tabakalara uygun bir Cizvit vardı. Tıpkı Tanrı'nın farklı hayvan türlerine farklı besinler vermiş olması gibi. En tepede arpalık peşinde koşan herkesin *Galikan Kilisesi'nin başı* olarak adlandırdığı kralın günah çıkartan rahibi vardı. Onun ardından prenseslerin günah çıkartan rahipleri geliyordu. Bakanların günah çıkartan rahipleri yoktu. Onlar o kadar salak değillerdi. En alttaysa geniş kalabalıkların Cizvitleri, özellikle de oda hizmetçilerinin Cizvitleri yer alıyordu. Asil hanımların sırları bu oda hizmetçileri aracılığıyla öğreniliyordu ki bu hiç de öyle azımsanacak bir iş değildi. Güzel Saint-Yves, Peder Tout-à-tous⁹ adlı en alt tabakaya mensup Cizvitlerden birine gitti. Ona günah çıkarttı, başından geçen maceraları, durumunu, içinde bulunduğu tehlikeyi anlattı ve kendisini günahlardan koruyup kollayacak güvenilir bir müminin yanına yerleştirmesini rica etti.

Peder Tout-à-tous Matmazel de Saint-Yves'i önde gelen hempalarından, kraliyet sakilerinden birinin¹⁰ karısının evine yerleştirdi. Matmazel eve yerleşir yerleşmez bu kadının güvenini ve dostluğunu kazandı; Breton muhafızdan haber aldı ve onu eve getirtti. Muhafızdan sevgilisinin başkâtiplerden biriyle konuştuktan sonra kaçırıldığını öğrenince hemen o kâtibe koştu. Kâtip karşısında böyle güzel bir kadın görünce

9 Voltaire, Fransızca "herkesle her şey" anlamına gelen bu ismi Aziz Pavlus'un *Yeni Ahit*'teki bir sözünden yola çıkarak oluşturmuştur: "Güçsüzleri kazanmak için onlarla güçsüz oldum. Ne yapıp yapıp bazılarını kurtarmak için herkesle her şey oldum." *Yeni Ahit*, I. Korintliler, 9:22.

10 Fransızca *officier du gobelet*, Versailles Sarayı'nda sofra hizmetleriyle ilişkili yedi görevden ilki. Görevlerinden en önemlisi kralın sofrasında şarap servisi yapmaktır.

yumuşadı. Zira kabul etmek gerekir ki Tanrı kadınları sırf erkekleri ehlileştirmek için yaratmıştır.

Duygulanan kâtip efendi matmazele her şeyi itiraf etti. “Sevgiliniz bir yıla yakındır Bastille’de ve eğer siz olmasaydınız belki bütün hayatı boyunca da orada kalacaktı.” Hassas Saint-Yves düşüp bayıldı. Kendine geldiğinde kâtip efendi ona şunları söyledi: “Ben iyilik edecek kadar nüfuzlu biri değilim. Bütün gücüm arada sırada kötülük etmekle sınırlı. Siz beni dinleyin ve hem iyilik hem de kötülük edecek güce sahip, Monsenyör de Louvois’nın kuzeni ve gözdesi Mösyö de Saint-Pouange’a¹¹ gidin. Monsenyörün iki ruhu vardır. Bunlardan biri Mösyö de Saint-Pouange, diğeri Madam du Belloy’dur.¹² Fakat Madam du Belloy şu an Versailles’da değil. Size düşen adını verdiğim hamiyi yumuşatmak.”

Böylece küçük sevinçler ve müthiş acılar, bir parça ümit ve derin korkular arasında bölünen Güzel Saint-Yves peşinde ağabeyi, yüreğinde sevgilisi, gözlerinde yaşlar, titreyerek ve bitap bir hâlde, fakat yine de bütün cesaretini toplayarak Mösyö de Saint-Pouange’a koştu.

11 Gilbert Colbert de Saint-Pouange (1642-1706), Fransız devlet adamı. XVII. yüzyıl Fransız okuru Voltaire’in Saint-Pouange tasvirinde dönemin bakanlarından Comte de Saint-Florentin’i görmüş olabilir. Kont dinî hoşgörüsüzlüğü ve dedikodulara göre “gevşek ahlak anlayışı”yla tanınmaktaydı.

12 Louvois’nın metresi Madame du Fresnoy’ya gönderme. Nitekim eserin daha sonraki baskılarında doğrudan “Madame du Fresnoy” ismi kullanılmıştır.

XIV. Bölüm

Safdil'in zihni gelişmeye devam ediyor

Safdil bilimde, özellikle de beşerî bilimlerde hızlı ilerlemeler kaydediyordu. Bu hızlı gelişim ruhsal yapısından olduğu kadar vahşi eğitiminden de kaynaklanmaktaydı. Zira çocukluğunda hiçbir şey öğrenmediği için herhangi bir ön yargı da edinmemişti. Akıllı yalan yanlış şeylerle çarpıtıldığından bütün doğruluğunu korumuştur. Bize çocukken verilen fikirlerin bütün hayatımız boyunca hiç olmadıkları şekilde görmemize yol açtığı şeyleri olduğu gibi görüyordu. “Size zulmedenler iğrenç insanlar,” diyordu dostu Gordon’a, “eziyet görmenize üzülüyorum. Fakat Jansenist olmanıza da üzülüyorum. Bütün tarikatlar bana yalanın örgütlenmiş hâli gibi geliyor. Söyleyin bana, geometride tarikatlar var mıdır?” – “Yoktur sevgili oğlum,” dedi ona iyi kalpli Gordon iç çekerek, “hakikat kanıtlandığı zaman bütün insanlar o hakikat üzerinde hemfikir olurlar. Fakat saklı hakikatler üzerinde bin parçaya bölünürler.” – “Siz şuna saklı düzmeceler desenize. Şayet yüzyıllardır tekrar edip durduğunuz savların içinde tek bir saklı hakikat olsaydı, hiç şüphesiz şimdiye kadar keşfedilirdi ve bütün dünya en azından bu noktada hemfikir olurdu. Şayet bu hakikat güneşin dünya için elzem olduğu kadar elzem olsaydı, o da güneş kadar parlak olurdu. İnsanoğlu için temel bir hakikatin var oldu-

ğunu, fakat Tanrı'nın bunu ondan gizlediğini söylemek¹ tam bir saçmalık, insanlığı aşağılamak, sonsuz ve yüce varlığa hakaret etmek demektir.”

Sadece doğanın eğittiği bu genç cahilin söylediği her şey talihsiz bilge ihtiyarın üzerinde derin etkiler bırakıyordu. – “Acaba,” diye haykırıyordu ihtiyar, “gerçekten de birtakım hayaller uğruna kendimi sefil etmiş olabilir miyim? Etkin lütuftan çok içinde bulunduğum sefaletten eminim. Ömrümü Tanrı'nın ve insanlığın özgürlüğü üzerine fikir yürütmekle tükettim. Karşılığında kendi özgürlüğümü kaybettim. Ne Aziz Augustinus ne de Aziz Prosper² beni içine düştüğüm bu uçurumdan çekip çıkarabilir.”

Sonunda kendini bütünüyle doğal içgüdüüne bırakan Safdil şöyle dedi: “Sizinle açık açık konuşayım mı? Bu içi boş ekol tartışmaları uğruna eziyetlere katlananlar bana pek de akıllı insanlarmış gibi gelmiyor, eziyet edenlerse birer canavar gibi görünüyor.”

İki tutsak esaretlerinin adaletsizliği konusunda tamamen hemfikirdi. “Ben sizden yüz kat daha bahtsızım,” diyordu Safdil, “hava gibi özgür doğdum. İki canım vardı: Biri özgürlük, diğeri sevdiğim kadın. İkisini de elimden aldılar. İkimiz de parmaklıklar arkasındayız ve bizi buraya koyanın kim olduğunu bilmediğimiz gibi, bunu soramıyoruz bile. Yirmi yıl bir Huron olarak yaşadım. Bana onların barbar olduğu, zira düşmanlarından öç aldıkları³ söylendi. Oysa onlar dostlarını asla ezmediler. Bense daha Fransa'ya ayak basar basmaz uğruna kanımı döktüm, belki bütün bir vilayeti kurtardım; ödül olarak insanların diri diri gömüldüğü bu mezara atıl-

1 Blaise Pascal ve Jansenistler tarafından savunulan *Deus absconditus* (saklı Tanrı) anlayışına gönderme. Buna göre insanoğlunun akli Tanrı'nın özünü kavrayamayacağından akıl ve mantık da teolojinin temelini oluşturamaz.

2 Akitanyalı Aziz Prosper (yaklaşık 390-455), ilahiyatçı, Aziz Augustinus'un müridi.

3 Amerika'daki yerli kabilelerin düşmanlarının kafa derisini yüzme âdetine gönderme.

dım. Siz olmasaydınız burada öfkeden kudurarak ölmüş olurdum. O hâlde bu ülkede kanun diye bir şey yok! Burada insanları dinlemeden mahkûm ediyorlar! İngiltere’de böyle değil. Ah! Meğer benim savaşmam gereken insanlar İngilizler değilmiş.” Böylece Safdil’in geliştirmekte olan felsefesi en temel hakkı ihlal edilen doğayı ehlîleştiremiyor, sadece haklı öfkelerini özgür bırakıyordu.

Hücre arkadaşı Safdil’e karşı çıkmadı. Özlem daima aşkı artırır, felsefe ise aşkı asla azaltmaz. Safdil ahlak ve metafizik kadar sevgili Saint-Yves’inden de bahsediyordu. Duyguları arındıkça daha da çok seviyordu. Birkaç yeni roman okudu ve bunlarda içinde bulunduğu ruh hâlini açıklayacak pek bir şey bulamadı. Kalbinin daima okuduklarının ötesine geçtiğini hissediyordu. “Ah!” diyordu Safdil, “Bu yazarların hemen hepsi zekâlarını ve hünerlerini konuşturmaktan başka bir şey yapmıyor.” Sonunda iyi kalpli Jansenist rahip farkına varmadan Safdil’in duyduğu aşkın sırdaşı hâline geldi. Rahip daha önce aşkı salt günah çıkartırken itiraf edilen bir günah olarak tanımaktaydı. Şimdi ise aşkın ruhu yumuşattığı kadar yücelten, hatta kimi zaman erdemlere vesile olabilen tatlı ve asil bir duygu olduğunu öğrenmişti. Velhasıl son bir mucize gerçekleşmiş ve bir Huron bir Janseniste mezhep değiştirtmişti.

XV. Bölüm

Güzel Saint-Yves uygunsuz tekliflere direniyor

Sevgilisinden daha da dertli olan güzel Saint-Yves evinde kaldığı hanım arkadaşıyla birlikte Mösyö de Saint-Pouange'a gitti. İki kadın da yüzlerini kapüşonlarının altına gizlemişti. Matmazel konuta vardığında gördüğü ilk şey kapıdan çıkan ağabeyi Başrahip de Saint-Yves oldu. Korktuysa da arkadaşı onu teskin etti. "Tam da aleyhinize konuşulduğu için öne çıkıp konuşmalısınız. Bu ülkede anında itiraz edilmediği takdirde her zaman itham edenler haklıdır, bundan emin olun. Kaldı ki endamanız ağabeyinizin sözlerinden çok daha etkili olmazsa ben de hiçbir şey bilmiyorum."

Tutku dolu bir kadının bütün cesaretini toplaması için bu kadarı yetti ve Saint-Yves huzura çıktı. Gençliği, güzelliği, gözyaşlarıyla ıslanmış tatlı gözleri bütün bakışları üzerine çekti. Bakan yardımcısının dalkavukları bir an güzelliğin imgesini seyretmek için gücün simgesini unuttular. Saint-Pouange onu çalışma odasına götürdü. Matmazel duygulu ve zarif bir şekilde derdini anlattı. Saint-Pouange çok etkilendi. Genç kız tir tir titriyor, Saint-Pouange onu teskin ediyordu. "Bu akşam yine gelin," dedi matmazele, "sizin meseleniz uzun uzun düşünülüp konuşulması gereken bir mesele. Burası çok kalabalık, gelenler hızla baştan savılıyor, oysa sizinle ilgili bütün konuları derinlemesine konuşma-

mız gerek.” Ardından onun güzelliğini ve asil duygularını göklere çıkaran Saint-Pouange akşam saat yedide tekrar gelmesini tembih etti.

Matmazel kendisine söyleneni harfiyen yerine getirdi. Sadık dostu yine ona eşlik etti, fakat Saint-Pouange ile güzel Saint-Yves arkadaki çalışma odasında görüşürlerken o salonda kalıp *Hristiyan Pedagog*’u¹ okudu. “Bilmem inanır mısınız matmazel,” dedi Saint-Pouange hemen, “ağabeyiniz buraya kadar gelip benden sizin için mühürlü buyruk çıkarttırmamı istedi. Aslına bakarsanız onu Aşağı Bretonya’ya geri göndermek için emir çıkarttırsam yeridir.” – “Heyhat beyefendi! İnsanlar krallığın en ücra köşelerinden gelip arpalık talep eder gibi mühürlü buyruk talep ettiklerine göre bunlar pek cömertçe dağıtılıyor olsa gerek. Ağabeyim aleyhine böyle bir buyruk talep etmek aklımın ucundan geçmez. Kendisinden çok çektim. Fakat insanların özgürlüğüne saygılıyım. Ben evlenmek istediğim adamın özgür bırakılmasını talep ediyorum. Kralın vilayetlerinden birini borçlu olduğu, krallığa büyük hizmetlerde bulunabilecek ve kralın hizmetindeyken öldürülmüş bir subayın oğlu olan bir adamın. Neyle itham ediliyor? Onu dinlemeden nasıl bu kadar zalimce davranabilmişler?”

İşte o zaman bakan yardımcısı matmazele Cizvit casusun ve kalles yargıcın mektuplarını gösterdi. “Nasıl olur! Dünyada böyle canavarların olması mümkün mü? Demek beni gülünç ve kötü bir adamın gülünç oğluyla evlenmeye zorluyorlar! Burada yurttaşların kaderine böyle mektuplarla mı karar veriliyor?” Matmazel dizlerinin üzerine çöktü ve kendisine tapan yiğit erkeğin serbest bırakılması için göz yaşları içinde yalvardı. Bu hâldeyken güzelliği daha da ortaya çıkmıştı. Matmazel o kadar güzeldi ki Saint-Pouange

1 Cizvit rahip Philippe d’Outreman’ın (1585-1652) eseri. Tam adı *Le Pédagogue chrétien, ou la manière de vivre chrétiennement* (*Hristiyan Pedagog veya Hristiyanca Yaşama Şekli*). Voltaire bu eseri “ahmaklar için mükemmel bir kitap” olarak tanımlamıştır.

her türlü utanma duygusunu kaybederek ona sevgilisi için sakladığı lütuflardan birazını kendisine de tattırdığı takdirde istediğini elde edebileceğini ima etti. Dehşete düşen ve allak bullak olan Saint-Yves uzun süre söyleneni anlamıyormuş gibi yaptı. Bunun üzerine meseleyi ona daha açıkça anlatmak gerekti. Başta üstü kapalı söylenen sözleri daha açık sözler takip etti. Artık sadece mühürlü buyruğun geri çekilmesi değil, aynı zamanda hediyeler, para pul, unvan, mevki de vaat ediliyordu ve vaatler arttığı nispette reddedilmeme arzusu da artıyordu.

Gördüklerine, duyduklarına inanamayan Saint-Yves divana kapanmış ağlıyor, âdeta boğuluyordu. Bu kez Saint-Pouange dizlerinin üzerine çöktü. Çirkin bir adam sayılmazdı, aslında daha gözü pek kızları korkutmayacağı da düşünülebilirdi. Fakat Saint-Yves sevgilisine tapıyordu ve ona hizmet etmek için ona ihanet etmenin korkunç bir suç olduğuna inanıyordu. Bunun üzerine Saint-Pouange yakarışlarını ve vaatlerini ikiye katladı, sonunda kendini öylesine kaybetti ki bu kadar şiddetli bir aşkla bağlı olduğu adamı hapisten çıkarmanın yegâne yolunun bu olduğunu söyledi. Bu tuhaf görüşme uzadıkça uzuyordu. Bekleme odasında *Hristiyan Pedagog*'unu okumakta olan dindar hanım kendi kendine şöyle söylendi: "Tanrım! İki saattir orada ne yapıyor olabilirler ki? Monsenyör de Saint-Pouange'ın birini bu kadar uzun süre huzura kabul ettiği görülmüş şey değil. Belki de zavallı kızın bütün taleplerini reddetti, o da bu yüzden tekrar tekrar yalvarmak zorunda kalıyor."

Sonunda arkadaşı tek kelime dahi edemedi, erkeklerin özgürlüğü ile kadınların şerefini bu kadar kolayca harcayabilen mühim ve yarı mühim adamların karakteri üzerine derin düşüncelere dalmış olarak arkadaki çalışma odasından çıktı.

Saint-Yves yol boyunca tek kelime bile etmedi. Sonunda arkadaşının evine geldiğinde patladı ve her şeyi anlattı. Din-

Voltaire

dar kadın abartılı hareketlerle haç çıkardı. “Sevgili dostum, yarından tezi yok yol göstericimiz Peder Tout-à-tous’a danışmalısınız, Monsenyör de Saint-Pouange nezdinde büyük itibarı vardır; onun pek çok kadın hizmetçisinin günahlarını çıkartmıştır. Kendisi yüksek sosyetedeki kadınlara da yol gösteren dindar ve uzlaştırıcı bir insandır. Kendinizi ona teslim edin. Ben hep öyle yaparım ve hiç de pişman olmam. Biz zavallı kadınların bir erkek tarafından idare edilmeye ihtiyacı vardır.” – “Peki öyle olsun sevgili dostum, yarın gidip Peder Tout-à-tous’la görüşeceğim.”

XVI. Bölüm

Güzel Saint-Yves bir Cizvit'e danışıyor

Güzel ve üzgün Saint-Yves iyi yürekli rahibin yanına gider gitmez güçlü ve şehvetli bir adamın yasal olarak evlenmek istediği erkeği hapisten çıkarmayı teklif ettiğini, fakat bunun için kendisinden çok büyük bir bedel istediğini, böyle bir sadakatsizliğin kendisinde korkunç bir tiksinti uyandırdığını ve sadece kendi hayatı söz konusu olsa böyle bir şeyi kabul etmektense canını feda etmeyi yeğleyeceğini anlattı.

“Ne iğrenç bir günahkâr!” dedi Peder Tout-à-tous, “Bana o alçak adamın ismini söylemelisiniz. Kesin Jansenisttir. Onu saygıdeğer Peder de La Chaise’e ihbar edeceğim. Saygıdeğer peder onu şu an evlenmek istediğiniz sevgilinizin bulunduğu zindana atıracaktır.”

Biçare kız uzun süre sıkıntı ve kararsızlıkla kıvrandıktan sonra nihayet Saint-Pouange’ın ismini verdi.

“Demek Monsenyör de Saint-Pouange!” diye haykırdı Cizvit, “Ah! Ama bu bambaşka bir durum kızım. Kendisi bugüne kadar gelmiş geçmiş en büyük bakanlardan birinin kuzenidir. Son derece iyi yürekli, kutsalın hamisi, iyi bir Hristiyanıdır. Böyle düşünceleri olamaz. Siz yanlış duymuş olacaksınız.” – “Ah ama saygıdeğer peder, söylenenleri çok iyi duydum. Ne yaparsam yapayım mahvolmaya mahkûmum. Önümde sadece tek bir seçenek var, o da felaket ve utanç. Ya

sevgilim zindanda çürüyecek ya da kendimi yaşamayı hak etmeyecek duruma düşüreceğim. Onu orada çürümeye terk edemem, fakat kurtaramam da.”

Peder Tout-à-tous aşağıdaki tatlı sözlerle matmazeli sakinleştirmeye çalıştı.

“Her şeyden önce sevgili kızım, şu *sevgilim* tabirinden vazgeçin. Bunda Tanrı’yı gücendirecek dünyevi bir taraf var. Siz *kocam* deyin. Zira henüz kocanız olmasa bile o gözle bakıyorsunuz ve bundan daha edepli bir hitap daha düşümler.

“İkincisi kendisi her ne kadar fikren ve hayallerinizde kocanız olsa da henüz gerçekte öyle değil, yani siz zina yapamazsınız. Bu insanın elinden geldiğince sakınması gereken müthiş bir günahdır.

“Üçüncüsü niyet temizse eylemler insanın alnını lekelemez ve bir kadının kocasını kurtarmak istemesinden daha temiz bir niyet düşünülemez.

“Dördüncüsü kutsal çağlardan kalma ve size olağanüstü faydalı şekilde rehberlik edebilecek emsaller var önünüzde. Aziz Augustinus kurtuluşumuzun 340. yılında¹ Septimius Acyndinus’un² prokonsüllüğü sırasında *hiçbir şeyin olmadığı yerde kral da haklarını kaybeder* özdeyişine rağmen, Sezar’ın hakkını Sezar’a ödeyemeyen fakir bir adamın haklı olarak ölüme mahkûm edildiğini aktarır. Mesele bir libre altınmış ve mahkûmun Tanrı’nın hem güzellik hem ihtiyat bahşettiği bir karısı varmış. Yaşlı bir kodaman bu hanıma bir libre altın, hatta daha fazlasını vermeyi vaat etmiş, yeter ki kadın onunla o iğrenç günahı işlesin. Hanım kocasının canını kurtarmanın kötü bir şey olmadığına kanaat getirmiş. Aziz Augustinus da kadının bu cömert feragatini kesinlikle onaylamaktadır. Gerçi yaşlı kodamanın kadını kandırdığı ve hatta belki kocanın asıldığı bile doğrudur. Fakat sonuçta

1 MS 340.

2 Doğrusu Septimius Acindynus.

kadın kocasının hayatını kurtarmak için elinden gelen her şeyi yapmıştır.³

“Sevgili kızım, şayet Aziz Augustinus’tan alıntı yapan bir Cizvit ise söz konusu azizin kesinlikle haklı olduğundan emin olabilirsiniz.⁴ Size herhangi bir tavsiyede bulunmuyorum, aklı başında bir kızsınız, kocanıza hizmet edeceğinizi farz etmek gerek. Monsenyör de Saint-Pouange namuslu adamdır, sizi kandırmaya kalkmaz. Size söyleyebileceğim tek şey bu. Sizin için Tanrı’ya dua edeceğim. Her şeyin onun yüceliğine uygun şekilde olacağını ümit ederim.”

Cizvit’in konuşmasından en az bakan yardımcısının teklifinden ürktüğü kadar ürken güzel Saint-Yves kendini kaybetmiş bir hâlde hanım arkadaşının evine döndü. Taparcasına sevdiği adamı korkunç bir esarete terk etmenin dehşetinden ve onu ancak sahip olduğu en değerli şeyi, sadece o talihsiz sevgiliye ait olması gereken bir şeyi feda ederek kurtarabilecek olmanın utancından kurtulmak için kendini öldürmeyi düşünüyordu.

-
- 3 Hikâyenin tamamı şöyledir: Suriye prokonsülü Septimius Acindynus zamanında fakir bir Hristiyan bir libre altın tutarındaki vergisini ödeyemez ve hapse atılır. Vergiyi ödemediği takdirde ölümle cezalandırılacaktır. Zengin biri adamın karısına kendisiyle birlikte olması koşuluyla bir libre altın vermeyi teklif eder. Kadın durumu kocasına anlatır, koca da bu koşula razı olur. Fakat zengin adam keseye bir libre altın yerine aynı ağırlıkta toprak koyarak kadını kandırır. Vergisini yine ödeyemeyen talihsiz koca idam edilmek üzereyken olay Acindynus’un kulağına gider. Prokonsül bir libre altını kendi cebinden öder ve kesenin içindeki toprağın alındığı araziye de çifte bağışlar.
 - 4 Jansenizmin kurucusu Cornelius Jansen 1640’ta *Augustinus* başlığı altında Hristiyan dünyasını sarsan ve sonrasında papa tarafından mahkûm edilen bir eser yayımlamıştı. En önemli kilise babalarından biri olan Aziz Augustinus’un yorumlanması Cizvitler ile Jansenistler arasındaki en önemli tartışma konularından biriydi. Peder Tout-à-tous burada ancak bir Cizvitin Aziz Augustinus’u doğru yorumlayabileceğini vurgulamaktadır.

XVII. Bölüm

Güzel Saint-Yves faziletinden düşüyor

Matmazel de Saint-Yves arkadaşından kendisini öldürmesini istedi. Fakat en az Cizvit rahibi kadar hoşgörülü olan bu kadın onunla daha da açık konuştu. “Heyhat!” dedi kadın, “Bu son derece güzel, zarif ve meşhur sarayda işler başka türlü yürümez. En vasat mevkiler olsun, en yüksek mevkiler olsun hepsi de çoğu zaman sizden istenen bedel karşılığında verilmiştir. Dinleyin, siz bende büyük dostluk ve itimat uyandırdınız. Size şunu itiraf edeceğim, şayet vaktiyle ben de sizin kadar naz etseydim, kocam bugün kendisini geçindiren o makamı asla elde edemezdi. O da bunu biliyor ve kızmak şöyle dursun beni velinimet olarak görüyor, kendisini benim var ettiğime inanıyor. Vilayetlerin, hatta orduların başındaki insanların unvanlarını ve servetlerini sırf verdikleri hizmetlere mi borçlu olduklarını sanıyorsunuz? Aralarında bunları pek sevgili eşlerine borçlu olan niceleri var. Askerî unvanlar aşk karşılığında talep edilir ve makamlar en güzel eşe sahip olan kocaya verilir.

“Sizin durumunuz daha da ilginç. Mesele sevgilinizi özgürlüğüne kavuşturup onunla evlenmek. Bu yerine getirmeniz gereken kutsal bir görev. Sözünü ettiğim o güzel ve asil hanımları kimse ayıplamamıştı. Sizi de alkışlayacaklar, sırf fazla faziletli olduğunuz için anlık bir zaaf gösterdiğinizi söyleyecekler.” – “Ah! Ne fazilet ama!” diye haykırdı güzel

Saint-Yves, “Bu nasıl bir adaletsizlikler ağıdır, bu nasıl bir ülkedir! İnsanları bu şekilde mi tanıyacaktım! Peder de La Chaise adında biriyle gülünç bir yargıç sevgilimi hapse atıyor; ailem bana zulmediyor; sırf şerefimi lekelemek için bana yardım eli uzatılıyor. Bir Cizvit yiğit bir adamı mahvediyor, bir başka Cizvit beni mahvetmek istiyor. Etrafım sadece tuzaklarla çevrili ve felaketin eşiğindeyim! Ya kendimi öldürmem ya da kralla konuşmam gerek. Kral ayine veya Comédie’ye¹ giderken kendimi önüne atıp ayaklarına kapanacağım.”

“Ona yaklaşmanıza izin vermezler,” dedi iyi kalpli arkadaşı, “zaten konuşmayı başarsanız bile Monsenyör de Louvois ile saygıdeğer Peder de La Chaise sizi hayatınızın sonuna kadar manastıra kapatırlar.”

Mert kadın ümitsizlik içindeki kızın şaşkınlığını bu şekilde artırıp hançeri kalbinin daha da derinliklerine iterken, Mösyö de Saint-Pouange’dan elinde bir mektup ve iki güzel küpeyle bir ulak geldi. Saint-Yves her şeyi ağlayarak reddetti, fakat dostu bunları teslim aldı.

Ulak gider gitmez sırdaşımız mektubu okudu. Mektupta iki arkadaş o akşam yemeğe davet edilmekteydi. Saint-Yves yemeğe gitmemeye yemin etti. Dindar kadın elmas küpelelerin Saint-Yves’e yakışıp yakışmadığını görmek istedi. Fakat Saint-Yves denemeye dahi tahammül edemedi ve bütün gün karşı koydu. Sonunda sadece sevgilisini düşünerek pes etti ve nereye gittiğini idrak dahi edemeden o ölümcül akşam yemeğine sürüklenir gibi götürülmeye izin verdi. Hiçbir şey onu o küpeleri takmaya ikna edememişti. Arkadaşı küpeleri yanına aldı ve sofraya oturmadan önce matmazele rağmen küpeleri ona taktı. Saint-Yves o kadar allak bullak, o kadar şaşkıındı ki her şeye izin verdi ve ev sahibi bunu iyiye işaret saydı. Yemeğin sonuna doğru sırdaşımız fark ettirmeden çe-

1 1680’de Paris’te kurulan, dünyanın en eski ulusal tiyatrosu La Comédie-Française.

Safdil

kildi. Ev sahibi o zaman mühürlü buyruğun geri çekildiğine dair belgeyi, hatırı sayılır bir mükâfat ve bölük kumandanlığı bahşeden beratı gösterdi ve daha pek çok şey vaat etmekten geri kalmadı. “Ah!” dedi Saint-Yves ona, “Bu kadar sevilmek istemeseydiniz sizi ne kadar çok severdim!”

Nihayet uzun süren bir direnişten, hıçkırıklardan, çığlıklardan, gözyaşlarından sonra mücadeleden bitap düşen, allak bullak olan Saint-Yves teslim olmak zorunda kaldı. Zalim adam mecburiyetin onu düşürmüş olduğu bu durumdan acımasızca faydalanırken, Matmazel de Saint-Yves’in yegâne tesellisi sadece ve sadece Safdil’i düşünmek oldu.

XVIII. Bölüm

Güzel Saint-Yves sevgilisini ve bir Jansenisti kurtarıyor

Gün ağarınca Saint-Yves elinde bakanın emriyle Paris'e koştu. Yol boyunca kalbinden geçenleri tasvir etmek güç. Ayıbıyla yerin dibine geçmiş, hasretten deliye dönmüş, sevgilisine ihanet ettiği için vicdan azabıyla paramparça olmuş, taparcasına sevdiği adamı kurtaracak olmanın hazzıyla coşmuş erdemli ve asil bir ruh tahayyül edin. Düşünceleri çektiği acılar, verdiği mücadeleler ve elde ettiği başarı arasında gidip gelmekteydi. Artık taşra eğitimiyle aklı daraltılan saf kız değildi. Aşk ve felaket onu eğitmişti. Mantık bahtsız sevgilisinin aklını ne kadar geliştirdiyse, duygular da onu o kadar geliştirmişti. Kızlar erkeklerin düşünmeyi öğrenmesinden çok daha kolay bir şekilde hissetmeyi öğrenir. Matmazelin başından geçen macera dört senelik manastır hayatından daha öğreticiydi.

Kıyafeti son derece sadeydi. Uğursuz velinimetinin karşısına çıkarken taktığı bütün o süslerden nefret ediyordu, elmas küpelerini hiç düşünmeden arkadaşına vermişti. Allak bullak ve büyülenmiş olarak, Safdil'i taparcasına severek ve kendinden nefret ederek sonunda kapısına geldi.

Çoğu kez suçu ve masumiyeti birlikte barındıran
O korkunç kaleye, sarayına intikamın.¹

Saint-Yves at arabasından inerken eli ayağı boşanınca ona yardım ettiler. Kalbi küt küt atarak, gözleri yaşlı ve yüzü kederle gölgelenmiş hâlde içeri girdi. Onu hapishane müdürüne takdim ettiler. Matmazel ona bir şeyler söylemek istedi, fakat sesi çıkmadı. Zar zor birkaç kelime ederek elindeki emri gösterdi. Müdür adı geçen mahkûmu seviyordu, kurtulmasına çok sevinmişti. Kalbi tutsakların bakımları için onlara verecekleri paradan başka bir şey düşünmeyen, gelirini kurbanlardan çıkaran, başkalarının felaketiyle geçinen ve talihsiz insanların gözyaşlarından gizli gizli zevk alan kimi saygıdeğer zindancı meslektaşlarınıninki gibi taşlaşmamıştı.

Müdür mahkûmu odasına getirtti. İki sevgili birbirini görür görmez düşüp bayıldı. Güzel Saint-Yves uzun süre hareketsiz kaldı; öteki kısa sürede gücünü topladı. “Görünüşe bakılırsa hanımefendi eşiniz,” dedi müdür Safdil’e. “Evli olduğunuzu hiç söylememiştiniz. Burada kurtuluşunuzu onun cömert gayretlerine borçlu olduğunuz yazıyor.” – “Ah! Ben onun karısı olmaya layık değilim,” dedi güzel Saint-Yves titreyen bir sesle ve tekrar bayıldı.

Kendine geldiğinde yine tir tir titreyerek mükâfat ile bölük kumandanlığı beratını gösterdi. Hem duygulanan hem de şaşırان Safdil âdeta bir düşten uyanıp başka bir düşe dalıyordu. “Peki beni buraya niçin kapatmışlar? Beni buradan nasıl kurtarabildiniz? Beni buraya tıkan o canavarlar nerede? Siz bana yardım etmek için göklerden inmiş bir meleksiniz.”

Güzel Saint-Yves bakışlarını yere çeviriyor, sonra sevgilisine bakıyor, kızarıyor, bakışlarını kaçırıyor ve bir an sonra

1 Voltaire, *La Henriade*, IV. Ağıt, 456. ve 457. dizeler. Voltaire’in 1723’te yayımlanan *La Henriade* adlı epik şiirinde gönderme yaptığı “kale” Bastille Hapishanesi’dir. 14 Temmuz 1789’da Bastille’i ele geçirecek olan halkın dilinde de bu dizeler olacaktı.

gözleri yine yaşlarla ıslanıyordu. Sonunda ona aslında sonsuza kadar kendinden de saklamak isteyeceği ve Safdil'den daha görmüş geçirmiş, saray âdetlerine daha aşına birinin kolayca tahmin edebileceği olay haricinde bildiği her şeyi ve bütün yaşadıklarını anlattı.

“Şu yargıç kadar sefil birinin özgürlüğümü elimden almış olabilmesi mümkün mü? Ah! Görüyorum ki insanlar arasında da yırtıcı hayvanlara benzeyenler var, hepsi zarar vermeye hazır. Fakat bir keşişin, kralın günah çıkartan rahibinin, bir Cizvit'in bana en az şu yargıç kadar kötülüğünün dokunması mümkün mü? Hoş o alçak düzenbazın bana hangi bahaneyle zulmettiğini hayal dahi edemiyorum. Jansenist olduğumu mu iddia etmiş? Peki ama beni nasıl hatırladınız? Bunu hak etmiyordum, o sırada henüz bir vahşiden ibarettim. Nasıl olur? Danışacağınız, yardım alacağınız kimse olmadan Versailles'a kadar nasıl gidebildiniz? Gittiniz ve zincirlerimi kırdınız! Demek güzellikte ve fazilette demir kapıları yıktıran, tunç kalpleri eriten yenilmez bir sihir varmış!”

Fazilet sözcüğünü duyan güzel Saint-Yves hıçkırıklara boğuldu. Kendini suçladığı günahın içinde bile ne kadar faziletli olduğunu bilmiyordu.

Sevgilisi sözlerine devam etti. “Bağlarımı çözen melek, şayet benim için adaletin yerine gelmesini sağlayacak kadar nüfuzunuz varsa (ki bu nasıl olur hâlâ anlamış değilim), şimdi o nüfuzunuzu tıpkı sizin bana sevmeyi öğrettiğiniz gibi bana ilk kez düşünmeyi öğreten bir ihtiyar için kullanın. Felaket bizi bir araya getirdi. Onu babam gibi seviyorum, ne siz ne de o olmadan yaşayabilirim.”

“Yani aynı adamdan yine ricacı mı olayım?..” – “Evet, şimdi ve daima her şeyimi size, sadece size borçlu olmak istiyorum. O güçlü adama yazın, beni lütfâ gark edin, başladığınız işi bitirin, mucizelerinizi sona erdirin.” Matmazel sevgilisinin talep ettiği her şeyi yerine getirmesi gerektiğini

hissediyordu. Mektubu yazmak istedi, fakat eli ona itaat etmiyordu. Mektuba üç kez baştan başladı, üç kez yırttı. Nihayet mektubu bitirdiğinde iki sevgili etkin lütuf kurbanı yaşlı adamı kucakladıktan sonra oradan ayrıldılar.

Ağabeyinin nerede kaldığını bilen mutlu ve üzgün Saint-Yves oraya gitti. Sevgilisi de aynı evde bir oda kiraladı.

Kalacakları yere henüz varmışlardı ki matmazel velinimetinin iyi yürekli Gordon'un serbest bırakılması emrini ve ertesi gün için randevu talep eden mektubunu aldı. Demek her dürüst ve cömert eyleminin bedeli şerefının lekelenmesi olacaktı. İnsanların mahvını ve saadetini böyle bedel ödeterek satma âdetinden tiksindi. Serbest bırakılma emrini sevgilisine verdi ve artık acıdan ve utançtan ölmeksizin yüzünü göremeyeceği bir velinimetin randevu talebini geri çevirdi. Safdil ancak dostunu kurtarmak için sevgilisinin yanından ayrılabilirdi, hapishaneye koştu ve bu dünyanın tuhaf olayları üzerine düşünerek, iki talihsiz insanın hayatlarından daha fazlasını borçlu oldukları genç bir kızın cesaret dolu erdemi-ne hayran kalarak görevini yerine getirdi.

XIX. Bölüm
Safdil, güzel Saint-Yves ve akrabaları
bir araya geliyor

Cömert, saygıdeğer fakat sadakatsiz kız ağabeyi Başrahip de Saint-Yves, iyi kalpli Nôtre Dame de la Montagne başrahibi ve Matmazel de Kerkabon ile bir araya geldi. Hepsi aynı derecede şaşkındı, fakat durum ve duyguları birbirinden çok farklıydı. Başrahip de Saint-Yves kız kardeşinin dizi dibinde yaptığı hatalar için af dileyip ağlıyor, kız kardeşi de onu affediyor; başrahiple hassas kız kardeşi ise ağlamasına ağlıyor fakat sevinçten ağlıyorlardı. Kötü kalpli yargıçla çekilmez oğlu bu dokunaklı sahneyi lekeleyemediler. Zira düşmanlarının serbest bırakıldığını duyar duymaz oradan ayrılarak ahmaklıklarını ve korkularını kendi memleketlerinde gizlemeye koşmuşlardı.

Yüzlerce farklı duyguyla sarsılan bu dört kişi genç adamla onun kurtarmaya gittiği dostunun dönmesini beklemekteydi. Başrahip de Saint-Yves kız kardeşinin önünde gözlerini yerden kaldırmaya cesaret edemiyor, iyi yürekli Matmazel de Kerkabon, “Demek nihayet sevgili yeğenime kavuşacağım,” diyordu. “Ona kavuşacaksınız,” dedi tatlı Saint-Yves, “fakat o artık aynı insan değil. Duruşu, sesi, fikirleri, aklı, her şeyi değişmiş. Geçmişte ne kadar saf ve her şeye yabancıydıysa, şimdi de o kadar saygıdeğer bir hâle gelmiş. Ken-

disi ailenizin en büyük gurur kaynağı ve tesellisi olacaktır. Keşke ben de kendi ailemin gurur kaynağı olabilseydim!” – “Siz de çok değişmişsiniz,” dedi başrahip, “başınıza ne geldi de sizi bu kadar değiştirdi?”

Bu konuşmanın tam ortasında Safdil elinden tuttuğu Jansenistiyle çıkageldi. İşte o zaman ortam yepyeni, daha da ilginç bir hâl aldı. Önce amca ve hala yeğenleriyle kucaklaştılar. Başrahip de Saint-Yves artık eski Safdil olmayan Safdil’in önünde neredeyse diz çöktü. İki sevgili ruhlarını ele geçiren bütün duyguları dışa vuran bakışlarla anlaştılar. Birinin yüzünde sevinç ve minnet, diğerrinin güzel, fakat biraz dalgın gözlerindeyse utanç okunuyordu. Kimse matmazelin böylesine neşeli bir ortamda kederli olmasına bir anlam veremiyordu.

Yaşlı Gordon bir anda bütün ailenin sevgisini kazandı. Genç tutsakla aynı kaderi paylaşmıştı ve bu büyük bir şerefti. Gordon kurtuluşunu iki sevgiliye borçluydu ve sadece bu durum bile onu aşkla barıştırmaya yetmişti. Eski acı düşünceleri yüreğini terk etmiş, o da Huron gibi bir insana dönüşmüştü. Akşam yemeğinden önce herkes başından geçen maceraları anlattı. İki başrahiple hala anlatılanları hortlak hikâyeleri dinleyen çocuklar, felaket haberlerine meraklı insanlar gibi dinlediler. “Heyhat!” dedi Gordon, “Şu an belki de beş yüzden fazla insan Matmazel de Saint-Yves’in kırdığı aynı zincirlerle bağlı durumda. Onların başına gelen felaketleri bilen yok. Güçsüzlere vuracak el çok, yardım edecek el pek azdır.” Bu son derece isabetli düşünce Gordon’un hassasiyetini ve minnetini artırıyor, her şey güzel Saint-Yves’in elde ettiği zaferi pekiştiriyor, herkes onun ruhunun yüceliğine ve kararlılığına hayran oluyordu. Genç kıza duyulan hayranlığa insanların sarayda nüfuz sahibi olduğuna inandıkları birine karşı elde olmaksızın hissettikleri o saygı da karışmaktaydı. Ancak Başrahip de Saint-Yves arada sırada “Kız kardeşim nasıl oldu da sarayda bu ka-

dar çabuk nüfuz sahibi olabildi?” diye sormaktan kendini alamıyordu.

Erkenden sofraya geçmek üzereydiler ki Versailleslı iyi yürekli hanım arkadaş olan bitenden habersiz çıkageldi. Kadın altı atın çektiği bir arabayla gelmişti ve arabanın kime ait olduğu belliydi. Kadın mühim meselelerle uğraşan saraylı bir şahsın cakasıyla girdi, içeridekileri çok hafifçe selamladı ve güzel Saint-Yves’i bir kenara çekip şöyle dedi: “Niçin bu kadar naz ediyorsunuz? Benimle gelin. İşte bende unuttuğunuz elmaslarınız.” Kadın bu sözleri Safdil’in duymayacağı kadar alçak bir sesle söylemeyi başaramadı. Safdil elmasları gördü, matmazelin ağabeyinin ağzı açık kaldı, amca ve hala hayatlarında hiç bu kadar görkemli bir şey görmemiş dürüst insanların hayretini sergilemekle yetindiler. Bir yıldır zihni düşüncelerle eğitilmiş olan genç adamın aklından gayriihtiyari bir düşünce geçti ve bir an için sarsıldı. Sevgilisi bunu fark etti ve güzel yüzü kireç gibi oldu, titremeye başladı, neredeyse ayakta duramaz hâle geldi. “Ah hanımefendi!” dedi uğursuz arkadaşına. “Beni mahvettiniz! Beni öldürdünüz.” Bu sözler Safdil’in yüreğini parçaladı, fakat artık kendini tutmayı öğrenmişti. Ağabeyinin önünde sevgilisini zor duruma düşürmemek için bu sözlerin üzerinde durmadıysa bile onun da yüzü tıpkı sevgilisinininki gibi bembeyaz oldu.

Sevgilisinin yüzündeki değişimi fark edip sarsılan Saint-Yves kadını odadan çıkarıp dar bir koridora sürükledi ve elmasları yere fırlattı. “Ah! Beni baştan çıkaran bunlar değil ki siz de bunu pekâlâ biliyorsunuz. Bunları veren kişi beni bir daha asla göremeyecek.” Arkadaşı elmasları yerden alırken Saint-Yves sözlerine şunları ekledi: “Ya onları geri alsın ya da size versin. Şimdi gidin, beni daha fazla kendimden utandırmayın.” Sonunda elçi kadın şahit olduğu bunca vicdan azabına hiçbir anlam veremedi oradan ayrıldı.

Kalbi sıkışan, boğulacak gibi olan güzel Saint-Yves uzanmak zorunda kaldı. Fakat kimseyi endişelendirmemek için çektiği azaptan hiç söz etmeyip sadece yorgunluğunu bahane ederek istirahate çekilme izni istedi. Matmazel ancak orada bulunanlara teskin edici ve gönül okşayıcı sözler ettikten ve sevgilisine yürek yakıcı bakışlar fırlattıktan sonra odasına çekilebildi.

Matmazelin katılmadığı akşam yemeği hüzünlü başladı. Fakat insanların sofralarda peşinde koştuğu, ama genellikle rahatsız edici bir gürültüden öteye geçmeyen o içi boş neşeden çok daha üstün, sürükleyici ve faydalı sohbetler doğuran türden bir hüzündü bu.

Gordon birkaç kelimeyle Jansenizm ile Molinizmin¹ tarihçesini, bir tarafın diğer tarafa ettiği zulümleri ve her iki tarafın dikkafalılığını anlattı. Safdil anlatılanların eleştirisini yaptı ve insanların şahsi menfaatlerin hâlihazırda doğurduğu anlaşmazlıklar yetmezmiş gibi bir de birtakım hayalî meseleler ve anlaşılmaz saçmalıklar uğruna başlarına yeni yeni dertler açmasından yakındı. Gordon anlatıyor, öteki muhakeme ediyor, misafirler heyecanla dinliyor ve yepyeni bir ışıkla aydınlanıyorlardı. Felaketlerin uzunluğundan, hayatın kısalığından dem vuruldu. Her mesleğin kendi içinde birtakım kusurlar ve tehlikeler taşıdığı ve prensten en alttaki dilenciye kadar herkesin suçu doğaya atar görüldüğü konuşuldu. Nasıl oluyordu da bu kadar az bir para için başka insanlara zorbalık, yandaşlık, cellatlık edecek bu kadar çok insan bulunabiliyordu? Yüksek mevki sahibi biri nasıl da insanlık dışı bir umursamazlıkla bütün bir ailenin yıkımına imza atabiliyor ve paralı askerler daha da barbarca bir neşyle bu kararı infaz edebiliyordu!

1 XVI. yüzyılın en meşhur Cizvit ilahiyatçısı Luis de Molina tarafından geliştirilen Molinizm Tanrı'nın lütfu ile insanın özgür iradesini uzlaştırması bakımından kişinin ancak Tanrı'nın lütfuyla selamete erebileceğini, kendi özgür iradesiyle kaderini değiştiremeyeceğini savunan Jansenizmle çelişmekteydi.

“Gençliğimde,” dedi iyi yürekli Gordon, “Mareşal de Marillac’ın² bir akrabasını görmüştüm. Meşhur fakat bahtsız mareşal nedeniyle kendi vilayetinde arandığından sahte bir isimle Paris’te gizleniyordu. Yetmiş iki yaşında bir ihtiyardı. Kendisine eşlik eden karısı da aşağı yukarı onun yaşlarındaydı. Çiftin on dört yaşında baba evinden kaçmış sefih bir oğlu vardı. Oğlan önce asker, sonra asker kaçağı olmuş, sefahatin ve sefaletin bütün evrelerinden geçmişti. Sonunda adını değiştirip Kardinal de Richelieu’nün³ muhafızlarına katılmış (zira bu rahibin de Mazarin’in⁴ de muhafızları vardı), bu dalkavuklar bölümünde ona muhafız asası verilmişti. Bu maceraperest oğlan ihtiyar ve karısını tutuklamakla görevlendirildi, görevini de efendisinin gözüne girmek isteyen bir insanın acımasızlığıyla yerine getirdi. Onları götürürken iki kurbanın doğdukları günden bu yana maruz kaldıkları felaketler zincirine ah etmelerini dinledi. Anne ve baba, oğullarının yoldan çıkışını ve mahvoluşunu başlarına gelen en büyük felaketlerden biri addediyordu. Oğlan onları tanıdı, fakat kardinal hazretlerine hizmet etmenin her şeyden önce geldiğini söyleyerek onları yine de hapse götürdü. Kardinal hazretleri oğlanın bu azmini ödüllendirdi.

“Yine Peder de La Chaise’in bir casusunun küçücük bir arpalık uğruna kendi erkek kardeşine ihanet ettiğini gördüm; arpalığı elde edemedi, onun vicdan azabından değil de o Cizvit tarafından kandırılmış olmanın üzüntüsünden ölüp gittiğini gördüm.

2 Louis de Marillac (1573-1632), bilhassa Huguenotlara karşı verilen savaşlarda öne çıkmış, bu savaşlarda verdiği hizmetlerden dolayı mareşalliğe yükseltilmiş, fakat XIII. Louis’nin başdanışmanı Kardinal de Richelieu’yi yönetimden uzaklaştırmak üzere kurulan komploya dâhil olduğu için idam edilmiştir.

3 Kardinal de Richelieu (1585-1642), XIII. Louis’nin başdanışmanı ve çağının en nüfuzlu hükümet görevlisi.

4 Kardinal Mazarin (1602-1661), Kardinal de Richelieu’nün halefi, XIII. Louis ve XIV. Louis’nin başdanışmanı.

“Uzun süre günah çıkartan rahip olarak çalışmam ailelerin iç yüzünü görmemi sağladı. Büyük sıkıntılar çekmelerine rağmen dışarıya karşı mutluluk maskesi takıp neşe içinde yüzüyor görünmeyen pek az aile gördüm. En büyük acıların hep bizlerin sınırsız açgözlülüğünden kaynaklandığını fark ettim.”

“Bence,” dedi Safdil, “asil, minnettar ve hassas bir ruh mutlu bir şekilde yaşayabilir. Güzel ve cömert Saint-Yves’le birlikte katıksız bir saadet sürmeyi tasarlıyorum.” Yüzünde dostça bir gülümsemeyle matmazelin ağabeyine bakarak devam etti, “Çünkü sizin beni geçen yıl olduğu gibi reddetmeyeceğinizden ve benim de çok daha edepi bir şekilde hareket edeceğimden eminim.”

Şaşıran başrahip geçmişte olanlar için özürler dileyip sonsuz bağlılık yeminleri etti.

Amca Kerkabon bunun hayatının en güzel günü olacağını söyledi. İyi kalpli hala kendinden geçerek ve sevinçten ağlayarak şöyle haykırdı: “Ben size asla papaz çömezi olmayacağınızı söylemişim zaten. Bu yemin de diğeri kadar kıymetli. Keşke Tanrı isteseydi de ben de bu yemini etme şerefine nail olsaydım! Olsun, ben de size annelik ederim.” Bunun üzerine herkes sevgi dolu Saint-Yves’i göklere çıkarmak için âdeta birbiriyle yarışa tutuştu.

Safdil’in yüreği sevgilisinin kendisi için yaptıklarıyla öylesine doluydu ve onu öylesine çok seviyordu ki elmas meselesi üzerinde kalıcı bir etki bırakmamıştı. Fakat açıkça duymuş olduğu *beni öldürdünüz* cümlesi onu gizli gizli korkutup bütün neşesini kaçırırken, güzel sevgilisine düzülen methiyeler ona olan aşkını daha da artırıyordu. Sonunda matmazel dışında bir şey konuşulmaz oldu. Herkes iki sevgilinin hak ettiği saadetten bahsedip duruyor, hep birlikte Paris’te yaşama planları yapıyor, servet ve ikbal hayalleri kuruyor, en ufak mutluluk ışığının insan kalbinde kolayca uyandırdığı bütün o ümitlere teslim oluyordu. Fakat Safdil kalbinin de-

rinliklerinde bu hayalleri yıkan gizli bir şeyler hissediyordu. Saint-Pouange'ın imzaladığı vaatlerle Louvois'nın imzaladığı beratları tekrar tekrar okudu. Bu iki adam Safdil'e gerçekte oldukları veya oldukları sanılan şekliyle tasvir edildi. Herkes bakanlar ve bakanlıklar hakkında Fransa'da insanın bu dünya üzerinde sahip olduğu en kıymetli özgürlük addedilen o sofra serbestisiyle konuştu.

“Eğer Fransa kralı ben olsaydım,” dedi Safdil, “bakın kendime nasıl bir savaş bakanı seçerdim. Asillere emirler vereceği için onun olabilecek en soylu aileden gelmiş olmasını isterdim. Kendisinin de subay olmasını, bütün rütbelerden geçmiş olmasını, en azından kurmay olmasını ve Fransa mareşalliğine layık olmasını isterdim. Zira askerlik hizmetinin ayrıntılarını bilebilmesi için bizzat orduda hizmet vermiş olması gerekmez mi? Ne kadar akıllı olursa olsun bir muharebedeki harekâtları en fazla tahmin edebilen masabaşı bir bakana kıyasla, kendileri gibi cesaretini er meydanında kanıtlamış bir adama subaylar yüz kat daha büyük bir şevkle itaat etmezler mi? Kraliyet hazinedarım kimi zaman bundan biraz rahatsızlık duysa bile bakanımın cömert davranmasına kızmazdım. Onun birlikte çalışılması kolay biri, hatta meselelerin üstünde bir adamda görülecek, halkın pek hoşuna giden ve bütün görevleri daha az meşakkatli kılan türden bir neşeye sahip olmasını isterdim.” Safdil bakanının böyle bir karaktere sahip olmasını istiyordu, zira böyle güzel bir mizacın zorbalıkla bağdaşmadığını gözlemlemişti.

Monsenyör de Louvois Safdil'in dileklerini duysa herhâlde hiç memnun olmazdı. Ne de olsa kendisi çok başka meziyetlere sahipti.

Yemek devam ederken talihsiz genç kızın hastalığı ölümcül bir hâl aldı; kanı tutuştu, ateşler içinde yanmaya başladı, acı çekiyor, fakat misafirlerin neşesini kaçırmamak için hiç şikâyet etmiyordu.

Onun uyumadığını bilen ağabeyi baş ucuna gitti ve genç kızın hâlini görünce şaşırdı. Herkes odaya koştu; ağabeyden

Voltaire

sonra sevgili de içeri girdi. Hiç şüphesiz Safdil içlerinde en çok telaşa kapılan, en çok üzüldü. Fakat doğanın kendisine bahsettiği bütün güzel duyguları zapt etmeyi öğrenmişti ve görgü kurallarını hızla benimsemeye başlamıştı.

Hemen civardan bir hekim getirtildi. Hekim tüm hastalarını alelacele muayene eden, bir önce gördüğü hastalığı bir sonra gördüğü hastalıkla karıştıran, akli başında ve bilinçli bir aklın bile belirsizlikten ve tehlikelerden arındıramadığı bir ilmi gözü kör tatbik eden hekimlerdendi. Aceleyle o sırada moda olan bir ilaç yazarak hastalığı daha da ağırlaştırdı. Tıpta moda mı olurmuş demeyin. Bu takıntı o sırada Paris'te o kadar yaygındı ki.

Saint-Yves'in kederi hastalığının ağırlaşmasında hekimden çok daha etkili oluyor, ruhu vücudunu öldürüyordu. Ruhunu sarsan düşünceler damarlarına en yakıcı ateşten daha tehlikeli bir zehir yayıyordu.

XX. Bölüm

Güzel Saint-Yves'in ölümü ve sonuçları

Başka bir hekim çağrıldı. Yeni gelen hekim doğayı kendi akışına bırakmak ve bütün organları hayata dönmek için can atan genç bir insanı doğaya emanet etmek yerine ilk gelen meslektaşının yaptıklarının tam tersini yapmaktan başka bir şeyle ilgilenmedi. Hastalık iki gün içerisinde ölümcül bir hâl aldı. Zihnin beşiği olduğuna inanılan beyin de en az tutkuların beşiği denen yürek kadar çöktü.

Hangi anlaşılmaz mekanizma organları duygulara ve düşüncelere tabi kılmıştır? Tek bir acı düşünce nasıl olup da kan akışını bozabilmekte ve bozulan bu kan akışı insanın zihninde düzensizliklere yol açabilmektedir? Göz açıp kapayınca kadar tüm yaşam kanallarına yayılan, duyguları, hafızayı, kederi veya sevinci, mantığı veya kafa karışıklığını oluşturan, insana unutmak istediklerini bütün dehşetiyle hatırlatan ve düşünen bir hayvanı hayranlık uyandıran bir varlık veya acınası bir mahlûk hâline getiren, özünü bilmediğimiz, fakat varlığı kesin olan, ışıktan bile hızlı bu akışkan madde neyin nesidir?

Gordon'un aklından geçenler işte bunlardı. Ancak insanların nadiren yaptıkları bu doğal gözlem onun bu duruma üzülmesine engel olmuyordu, zira duyarsız davranmaya çalışan o talihsiz filozoflardan değildi. Tıpkı sevgili evladının yavaş yavaş öldüğüne şahit olan bir baba gibi Gordon da bu

genç kızın kaderinden çok etkilenmişti. Başrahip de Saint-Yves ümitsizliğe kapılmış, Başrahip de Kerkabon ile kız kardeşinin gözyaşları sel olmuştu. Peki ya sevgilinin hâlini kim nasıl tasvir etsin? Acıların en büyüğünü karşılayacak tabir hiçbir dilde mevcut değildir, diller bu konuda yetersizdir.

Yarı baygın hala ölmekte olan genç kızın başını zayıf kollarıyla tutmuş, ağabeyi yatağın yanında diz çökmüştü. Sevgilisi genç kızın elini avucuna almış gözyaşlarıyla ıslatmakta, hıçkırıklara boğulmakta ve onu velinimet, ümit ışığı, hayatı, diğer yarısı, sevgilisi, eşi olarak çağırıyordu. Eş sözcüğünü duyan genç kız iç çekti, ona tarifi imkânsız bir şefkatle baktı ve birden dehşetli bir çığlık attı; ardından kederin, duygu bunalımının ve acının bir an için durup ruha eski özgürlüğünü ve gücünü iade ettiği o aralıklardan birinde şunları haykırdı: “Ben mi eşinizim? Ah sevgilim! Ben artık bu sığara, bu saadete, bu şerefe layık değilim. Ölüyorum ve ölmeyi de hak ediyorum. Ah kalbimin efendisi! Cehennemî ibislere feda ettiğim siz! Olan oldu, ben cezamı buldum, siz mutlu yaşayın.” Bu sevgi dolu ve korkunç sözleri kimse anlayamadıysa da herkesin kalbi korku ve merhametle doldu. Genç kız ne demek istediğini açıklayacak cesareti gösterdi. Her bir kelime odada hazır bulunanları hayrete, kedere ve merhamete gark etti. Herkes korkunç bir adaletsizliği ancak suç karşılığında düzeltmeye razı olan ve masum bir genç kıyı bu suça ortak eden o nüfuz sahibi adamdan nefret etmişti.

“Kim? Siz mi suçlusunuz?” dedi sevgilisi ona. “Hayır, siz suçlu değilsiniz. Suç ancak kalpte olabilir. Oysa sizin kalbiniz tamamen erdeme ve bana adanmış.”

Safdil bu duygusunu güzel Saint-Yves’i hayata döndürür gibi görünen sözlerle teyit ediyordu. Genç kız teselli buluyor ve hâlâ sevildiğine hayret ediyordu. İhtiyar Gordon bir Jansenistten başka bir şey olmadığı dönemde olsa genç kıyı mahkûm ederdi. Fakat artık bilge biri hâline geldiğinden ona saygı duyuyor ve gözyaşı döküyordu.

Bunca gözyaşı ve korku içinde, bu çok sevilen genç kızın içinde bulunduğu tehlike bütün yürekleri doldurmuşken ve herkes dehşetten donakalmış bir hâldeyken saraydan bir ulak geldiği haber verildi. Bir ulak mı? Kimden? Niçin? Kralın günah çıkartan rahibinden Nôtre Dame de la Montagne başrahibine. Yazan Peder de La Chaise değil, onun uşağı Rahip Vadbled'di. Rahip Vadbled dönemin çok önemli şahsiyetlerinden biriydi. Piskoposlara saygıdeğer pederin isteklerini bildiren, huzura alan, arpalık vaat eden, kimi zaman mühürlü buyrukları yollayan hep oydu. Rahip Vadbled Nôtre Dame de la Montagne başrahibine "Peder hazretlerinin yeğeninin başına gelenlerden haberdar edildiğini, hapse atılmasının bir yanlış anlamadan ibaret olduğunu, bu tür ufak tefek talihsizliklerin sık sık yaşandığını, bunların önemsenmemesi gerektiğini, sonuç olarak başrahibin ertesi gün gelip yeğenini kendisine takdim etmesinin uygun olacağını, yanında iyi yürekli Gordon'u da getirmesini, Rahip Vadbled'in onları önce kendi huzuruna alacağını, ardından onlarla bekleme odasında kısa bir görüşme yapacak olan Monsenyör de Louvois'nın huzuruna sokacağını" yazmıştı.

Rahip Vadbled ayrıca Safdil'in hikâyesinin ve onun İngilizlere karşı verdiği mücadelenin krala aktarıldığını, hiç şüphesiz kralın saray koridorundan geçerken ona bakmaya tenezzül edeceğini, hatta kim bilir belki ona başını bile sallayabileceğini de eklemişti. Mektup bütün saraylı hanımların başrahibin yeğenini özel odalarına getirtmek için sabırsızlandığını, içlerinden çoğunun ona *günaydın Mösyö Safdil* diyeceğini, hatta kralın verdiği akşam yemeğinde de muhakkak ondan söz açılacağını dile getirerek sona eriyordu. Mektup *Sadık dostunuz Cizvit Rahibi Vadbled* diye imzalanmıştı.

Başrahip de Kerkabon mektubu yüksek sesle okuduktan sonra yeğeni çok öfkeleniyse de bir an için öfkesine hâkim olup ulağa hiçbir şey söylemedi. Fakat can yoldaşına dönüp mektup hakkında ne düşündüğünü sordu. Gordon ona şöy-

le cevap verdi: “Demek insanlara böyle maymun muamelesi yapıyorlar! Onları önce dövüyor, sonra dans ettiriyorlar.” Safdil büyük ruhsal dalgalanmalarda daima geri gelen o eski karakterine bürünerek mektubu küçük parçalar hâlinde yırtıp ulağın suratına fırlattı. “İşte cevabım.” Dehşete düşen amcası yıldırımların düştüğünü, en az yirmi mühürlü buyruğun tepesine yağdığını görür gibi oldu. Hemen genç bir adamın anlık öfkesi, yüce bir ruhun bir anlık patlaması olarak gördüğü şey için elinden gelen en güzel özür mektubunu yazmaya koştu.

Oysa bütün kalpleri çok daha acı verici düşünceler sarmıştı. Sonunun yaklaştığını çoktan hisseden güzel ve talihsiz Saint-Yves büyük bir sükûnet, artık mücadele edecek gücü kalmayan doğanın o korkunç sükûneti içerisindeydi. “Sevgilim,” dedi gittikçe zayıflayan bir sesle, “ölüm zayıflığım yüzünden beni cezalandırıyor. Fakat sizin özgür olmanızla teselli bularak ölüyorum. İhanet ederken bile sizi sevdim, son vedamı ederken de sizi seviyorum.”

Genç kız içi boş bir sebat göstermiyor, konu komşuya *ne kadar da metin öldü* dedirtmek gibi acınası bir şan peşinde koşmuyordu. Kim yirmi yaşında sevgilisini, hayatını ve namus olarak adlandırılan şeyi kaybedip de içinde pişmanlık ve sızı hissetmez? Genç kız içinde bulunduğu durumun bütün dehşetini hissediyor ve her şeyi en çarpıcı şekilde anlatan kelimeleri ve sönmekte olan bakışlarıyla bunu hissettiriyor, diğer herkes gibi hâlâ ağlayacak gücü varken ağlayabildiği kadar ağlıyordu.

Bırakalım ebedî yok oluşa hissizce adım atanların şanlı ölümlerini başkaları göklere çıkarsın. Hayvanlar da öyle ölüyor zaten. Bizler ancak yaşlılık veya hastalık organlarımızı felç edip de bizleri onlara benzettiği zaman o şekilde ölebiliriz. Büyük kayba uğrayanlar büyük üzüntüler çekerler. Şayet bu üzüntülerini bastırıyorlarsa, kibri mezara kadar taşıyorlar demektir.

Ölümcül an gelip çatığında odadaki herkes gözyaşı döküp feryat etti. Safdil baygınlık geçirdi. Güçlü ruhların hisleri sevdikleri zaman başkalarından daha şiddetli olur. İyi yürekli Gordon Safdil'i kendine geldiği zaman intihar etmesinden korkacak kadar iyi tanıyordu. Bütün silahlar ortadan kaldırıldı. Bu durumu fark eden talihsiz genç adam ailesine ve Gordon'a ağlamadan, inlemeden, heyecanlanmadan şunları söyledi: "Dünya üzerinde beni kendi canımı almaktan alıkoyma hakkına ve gücüne sahip biri var mı sanıyorsunuz?" Gordon Safdil'e insanın korkunç acılar içerisinde dahi kendi canını alma özgürlüğüne sahip olmadığını, artık içinde barınamasa bile kabuğunu terk etmemesi gerektiğini, insanoglunun dünya üzerinde tıpkı nöbet tutan bir asker gibi olduğunu kanıtlamaya çalışan o harcıâlem safsataları sıralamaktan sakındı. Sanki varlıkların en yücesi için birtakım et parçalarının orada değil de burada toplanmış olmasının bir önemi varmış gibi. Bunlar kararlı ve bilinçli bir ümitsizliğin dinlemeye tenezzül etmeyeceği, Cato'nun¹ tek bir hançer darbesiyle cevap verdiği zayıf gerekçelerdir.

Safdil'in kasvetli ve korkunç sessizliği, karanlık gözleri, titreyen dudakları ve ürperişleri onu seyretmekte olan herkesin kalbini insan ruhunun bütün gücünü zincire vuran, her türlü söylevi bir yana iten ve ancak kesik kesik sözcüklerle kendini ifade edebilen türden bir merhamet ve dehşet karışımıyla dolduruyordu. Ev sahibesiyle ailesi de koşup gelmişti. Herkes Safdil'in ümitsiz tavrından ürküyor, onu kolluyor, her hareketini gözlemliyordu. Güzel Saint-Yves'in soğuk bedeni sevgilisinin gözlerinden uzak, alt katta bir odaya taşınmıştı bile. Her ne kadar bir şey görecektense hâlde olmasa da Safdil'in gözleri hâlâ onu arar gibiydi.

1 Genç Cato (MÖ 95-46), Geç Cumhuriyet döneminde yaşamış Romalı muhafazakâr senatör. Özellikle Iulius Caesar'a karşı cumhuriyet değerlerini savunmasıyla tanınır. Caesar'ın yönettiği bir Roma'da yaşamayı reddeden Cato intihar etmiş, intiharı geleneksel Roma değerlerine bağlı olanlar için bir sembol hâline gelmiştir.

Bu ölüm kokan manzaranın tam ortasında, genç kızın naaşı evin önüne konmuşken, kutsal su kurnasının yanı başında duran iki rahip dalgın dalgın dualar ederken, gelip geçenler sırf aylıklıktan kutsal sudan birkaç damla alıp tabutun üstüne atarken, başkaları umursamazca yollarına devam ederken, aileler ağlarken ve sevgililer böyle bir kayıptan sonra artık hayatta kalamayacaklarına inanırken Saint-Pouange Versailleslı hanım arkadaşıyla birlikte çıkageldi.

Saint-Pouange'ın tek bir kez tatmin olan geçici hevesi aşka dönüşmüş, lütuflarının reddedilmesi onu kızdırmıştı. Peder de La Chaise bu eve gelmeyi aklından bile geçirmezdi. Fakat her gün gözlerinin önünde güzel Saint-Yves'in hayaliyle yaşayan ve tek bir haz anıyla kalbine arzu oklarını saplayan bu tutkuyu dindirmek için yanıp tutuşan Saint-Pouange belki kendi ayağıyla gelmiş olsa üç kez bile görmek istemeyeceği bir genç kıyı bizzat gelip görmekte tereddüt etmemişti.

Saint-Pouange arabadan indi ve karşısına çıkan ilk şey bir tabut oldu, zevk ve sefa içinde yüzen ve kendisine insanoglunun sefaletini hatırlatacak her türlü manzaradan esirgenmesi gerektiğine inanan bir insanın tiksintisiyle başını çevirip yukarı çıkmak istedi. Versailleslı kadın meraktan gömülecek olanın kim olduğunu sordu. Matmazel de Saint-Yves'in adı söylendi. Bu adı duyunca beti benzi atan kadın korkunç bir çığlık kopardı. Saint-Pouange arkasını döndü, yüreği şaşkınlık ve kederle doldu. İyi yürekli Gordon da gözlerinde yaşlarla oradaydı. Hazin dualarına ara verip saraylı adama korkunç felaketi anlattı, onunla acının ve faziletin esinlediği bir nüfuzla konuştu. Saint-Pouange aslında kötü biri değildi, iş ve eğlence girdabı henüz kendini tanımayan ruhunu yoldan çıkarmıştı. Bakanların kalbini taşlaştıran o ileri yaşlara daha gelmemişti, Gordon'u başını yere eğerek dinledi, kendisini de şaşırtan birkaç damla gözyaşını sildi ve tövbe etti.

“Bahsettiğiniz o olağanüstü genç adamı muhakkak görmeliyim,” dedi Saint-Pouange. “Kendisi beni neredeyse ölüme sebep olduğum o masum kurban kadar duygulandırdı.” Gordon Saint-Pouange’ı Başrahip de Kerkabon’un, Matmazel de Kerkabon’un, Başrahip de Saint-Yves’in ve birkaç komşunun tekrar bayılmış olan genç adamı kendine getirmeye çalıştıkları odaya kadar takip etti.

“Felaketinize neden oldum,” dedi bakan yardımcısı Safdil’e. “Bütün hayatımı bunu telafi etmeye adayacağım.” Safdil’in aklına gelen ilk düşünce önce Saint-Pouange’ı, ardından kendini öldürmek oldu. Bundan daha yerinde bir hareket de olamazdı, fakat silahsızdı ve herkesin gözü üzerindeydi. Saint-Pouange kendisine hep bir ağızdan edilen ve hak etmiş olduğu serzeniş ve hakaretlerden yılmadı. Sonunda zaman her şeyi yatıştırdı. Monsenyör de Louvois Safdil’i mükemmel bir subaya dönüştürmeyi başardı. Safdil farklı bir isimle Paris’te ve orduda boy gösterdi, bütün dürüst insanların saygısını kazandı, hem savaşçı hem de yiğit bir filozof oldu.

Safdil bu macerasını ah etmeden anlatamasa bile tek tesellisi yine de anlatmaktı. Son nefesine kadar sevgi dolu Saint-Yves’in hatırasını el üstünde tuttu. Başrahip de Saint-Yves de, Başrahip de Kerkabon da iyi arpalıklar aldılar; iyi yürekli Matmazel de Kerkabon yeğenini papaz çömezi yerine askerî rütbeler içerisinde görmekten çok daha memnun oldu. Versailleslı dindar kadın elmas küpeleri sakladı, üstüne güzel bir hediye daha aldı. Peder Tout-à-tous saygıdeğer Peder Croiset’nin² maroken kaplı tefekkürleriyle *Azizlerin Çiçeği*³ adlı eseri yanı sıra kutu kutu çikolata, kahve, akide şekeri, limon şekerlemesi aldı. İyi yürekli Gordon ölene kadar Safdil’le birlikte sıkı bir dostluk içerisinde yaşadı. O da

2 Jean Croiset (1656-1738), Fransız Cizvit rahibi, ilahiyatçı.

3 İspanyol Cizvit rahibi Pedro de Ribadeneira (1527-1611) tarafından 1599-1610 yılları arasında yayımlanan, azizlerin hayatını anlatan eser.

bir arpalık kazandı ve etkin lütuf ile yardımcı lütuf⁴ tabirlerini bir daha asla ağzına almadı. Bunun yerine *her şerde bir hayır vardır* anlayışını düstur edindi. Zaten dünya üzerinde *felaketler hiçbir işe yaramaz* diyebilecek kaç dürüst insan vardır ki?

4 Fransızca *concoure concomitant* (veya *grâce concomitante*), insanın giriştiği eylem sırasında Tanrı'dan gördüğü lütuf. Bunun karşısında Tanrı'nın insanı eyleme iten teşvik edici lütfu (Fransızca *grâce prévenante*) yer alır.

Voltaire (1694-1778): Fransız edebiyatının en önemli yazarlarından olan François-Marie Arouet eserlerinde kullandığı Voltaire mahlasıyla tanınmıştır. Eleştirel zekâsı ve hiciv ustalığıyla sivrilen yazar, neredeyse bütün edebî türlerde eserler vermiş olmasının yanı sıra döneminin siyasi kurumlarına ve popüler düşünce tarzlarına oklarını yönelttiği Felsefe Sözlüğü ile bu alanda da etkili olmuştur. Fransız İhtilali'nin arifesinde Avrupa medeniyetinin gelişim yönünü etkileyen eserleri çağımızda da baskı ve bağınazlık karşısında yurttaşlık hakları ve özgürlük düşüncesinin başyapıtları arasında yer alır. Safdil adlı romanını Cizvit tarikatının Fransa'da yasa dışı ilan edilmesinden üç sene sonra 1767'de yayımlayan Voltaire, eserin hikâyesini Jansenizmin önde gelen ismi ilahiyatçı Pasquier Quesnel'in el yazmalarına atfetmiştir. Yazar Cizvitleri rahatça eleştirmek için Jansenist bir rahibi kurgusunda kaynak olarak göstermiş, bu durum hafif davranışlı kadınlar, din adamları ve saf bir Huron Kızılderilisinin yer aldığı hikâyeyi katı ahlakçı bir Jansenist'in notlarına bağlayarak daha da gülünç hâle getirmiştir.

Berna Günen (1979): Galatasaray Lisesi'nden mezun oldu. Galatasaray Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler okurken Robert Schuman Bursu'na hak kazandı ve eğitimine Fransa'da Institut d'Etudes Politiques de Paris'de (Sciences Po) devam etti. Aynı okulda XX. Yüzyıl Avrupa Tarihi üzerine lisans, yüksek lisans ve doktora yaptı. İngilizce ve Fransızca'dan çeviriler yapmaktadır.

9 786257 070331

10 TL